

Liber ad amicum

[Page 571]

INCIPIT LIBER BONITHONIS SUTRIENSIS EPISCOPI QUI INSCRIBITUR
AD AMICUM.

Queris a me, unicum a tribulatione quod circumdedit me presidium: Quid est, quod hac tempestate mater Ecclesia in terris posita gemens clamat ad Deum nec exauditur ad votum, premitur nec liberatur; filiique obedientie et pacis iacent postrati, filii autem Belial exultant cum rege suo; presertim cum qui dispensat omnia ipse sit qui iudicat veritatem. Est et aliud, unde de veteribus sanctorum patrum exemplis a me petis auctoritatem: Si licuit vel licet christiano pro dogmate armis decertare. Quibus tu mentis fluctuationibus si aurem sani cordis adhibueris, facile respondebitur; tum quia in promptu nobis est, tum quia hoc tempore mihi scribere hoc valde visum est pernecessarium. Igitur de Dei misericordia confisi, qui linguas infantum disertas facit, adhoriamur sermonem.

Mater Ecclesia, quod sursum est nec servit cum filiis suis, tum maxime liberatur, cum premitur, tunc maxime crescit, cum minuitur. Nemo enim celestis regni Abel concivis esse merebitur, nisi quem in presenti Cain malicia ad purum limaverit. Sic Enoch, probatus repertus, raptus est, ne malicia mutaret cor suum. Sic Noe, humani generis reparator - post sexcentos ferme annos, quibus ab his qui se iniusta maculaverant commixtione multa perpessus [est] - cum domo sua mundo vindice aqua pereunte liber evasit. Quod si filii Ierusalem aliquando captivi detinentur, tamen non serviunt; quod et si supra flumina quidem sedent, set flentes irriguis non delectantur. In salicibus suspendunt organa et non cantant canticum in terra aliena, set ad Ierusalem suspirant; et ideo beati, qui allidunt parvulos ad petram, filia autem Babylonis misera. Sic Hebreus ille, quem Hur non tenuit Chaldeorum, Babylonio

[Page 572]

non servivit fastui; ad Ierusalem vero tetendit, Melchisedech vidit et ab eo benedictus, ab Omnipotente pater multarum gentium appellatus est. Quid vero scriptum est? Duos filios habuit, unum de ancilla et unum de libera, set qui de ancilla secundum carnem, qui autem de libera per repromissionem; qui sunt duo populi, unus catholicorum, alter vero hereticorum. Set sicut tunc qui secundum carnem persequebatur eum qui secundum spiritum: ita et nunc. Set quid dicit scriptura? *Eice ancillam et filium eius, non enim heres erit filius ancillae cum filio liber?* . Itaque Sara clamante ad Abraham, angelo intercedente, Hismael ex persecutione exheredatur, Ysaac vero hereditate donatur. Est alia persecutio, quam Ysaac sustinet patienter. Fodit puteos, quos ante foderat pater eius, invenit aquam, pro qua rixati sunt allophili; non repugnavit, patienter sustinuit, quandiu invenit Habundantiam et per Habundantiam veniret ad Bersabe, quod? "puteus septimus" id est requies interpretatur; luce clarius demonstrans: cum persecutio ab his qui foris sunt nobis infertur, tolerando devincendam, cum vero ab his qui intus sunt, evangelica falce prius succidendam et postea omnibus viribus et armis debellandam. Quod melius ostendemus exemplis. Set quid nobis cum allegoria? Veniamus iam ad euangelicam veritatem; veniamus ad lucem, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum; veniamus ad verba celo terraque durabiliora, et inveniemus nichil nobis cum mundo amicum nilve commune. Et ideo non dolendum est nobis, cum premimur, set potius gaudendum. Sic enim Salvator ait: *Nolite mirari, si odit vos mundus; scitote, quia me priorem vobis odio habuit* ; et iterum: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis; non quomodo hic mundus dat, ego do vobis* . O quanta dignitas, mundum cum filio Dei sentire inimicum, ut patrem, qui in celis est, una habere possimus amicum. Qui postea, nos invitans ad passionem, sic ait: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere* ; et post pauca: *Si quis venit post me, abneget semet ipsum et tollat crucem suam et sequatur me* . Quodsi membra summi capitis sumus, debemus eum imitando eique inherendo illuc tendere, quo eum pervenisse pro certo cognovimus. Per probra et flagella et irisiones et turpissimam mortem crucis ad gloriam pervenit resurrectionis; et consummatus factus, gloria et honore coronatus, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis. Sic et nos, si filii summi patris sumus, per mundanas passiones debemus commori secum, ut conresurgentes simul conregnare possimus. Quod illi matris nostrae, non habentis maculam neque rugam, primi fundatores et documentis docuere et exemplis monstrare. Quid enim aliud princeps ovili et vas electionis et filii Boanarges et fratres Domini ceterique dominici gregis arietes aliud nos docuerunt, quam mundum eum pompis suis relinquentes quod? sursum sunt sapiamus, non quod? super terram? Quod et exemplis monstrare, cum irent gaudentes ad conspectu concilii, quoniam digni habiti erant pro nomine Iesu contumelias pati. Igitur postquam in omnem terram exivit sonus eorum, consummati facti, constituti sunt principes super omnem terram. Hos secutus est martirum candidatus exercitus, qui per varia penarum genera mortem invenientes aeternam vitam lucrati sunt. Quorum alii stipitibus suspensi, alii variis cruciatibus perempti, alii capite truncati, alii vivi excoriati, alii flammis concremati, alii fluminibus necati, alii vectibus perforati, alii vivi defossi, alii luminibus privati, alii membris ceteris debilitati, alii secti, alii lapidati, alii vincula et verbera experti, insuper et carceres, circuierunt in melotis et in pellibus caprinis. Hos ad tam preclaram gloriam perduxit pontificalis apex. Qui quamvis pene toto orbe iam diffusus

[Page 573]

quod verbis predicabat ostendebat exemplis, tamen precipue Romanus christianorum episcopatus. Qui a beato [Petro] apostolorum principe sumens exordium per ducentos ferme annos usque ad pii Constantini tempora continuis bellorum successibus diebus noctibusque cum antiquo hoste decertans, XXXIII bus vicibus de eodem veternoso serpente triumphans, non ante desiit tolerando certare, subiciens sibi principatus et potestates, quam ipsum Romani imperii ducem christianus subiceret religioni.

EXPLICIT LIBER PRIMUS.

INCIPIT SECUNDUS.

Igitur Constantino a Silvestro sanctus Romanus ecclesiae episcopo baptizato et ab eodem imperiali diademate sublimato, clausa sunt templa, reserata sunt ecclesiae, cepit in parietibus depingi imago Salvatoris et publice dei imago Iovis, ceperunt altaria erigi et simulacra dei, reddita est pax in toto orbe ecclesiis; quamvis non longo tempore duratura.

Nam eiusdem pii principis tempore surrexit Arrius, maximus ecclesiae devastator, a quo Arriana heresis exorta est et ab eo mille hereseos novitates; contra quas omni christiano pugnandum pro officii sui consideratione nulli dubium est. Nam veternosus serpens, dolens imperialia vasa, per que christianam persequebatur religionem, sibi esse sublata, omnem se collegit in iram; et per quosdam suorum artis viros, falsa iusticia debriatos, non cessavit nec cessat nec ad usque illius, qui extollitur supra omne quod dicitur aut colitur deus, tempora cessabit ecclesiae maculare puritatem.

Set cum a Constantino ceperimus, Constantini laudes prosequamur. Hic est Constantinus, qui legem posuit evangelicae doctrinae consonantem: ut omnes episcopi Romanum pontificem haberent caput, sicut omnes iudices regem. Hic est dominus crucis inventor, Christi nominis maximus propagator, almus novus Romae fundator,

[Page 574]

basilicarum precipuus fabricator. Hic est, qui nobis sanctam Nicenam synodum congregavit; in qua omnium episcoporum subsellia ipse composuit, et ipse subpedaneo sedit scabello, indignum iudicans, imperialem sedem thronis illorum admisceri, quorum sedes iudicatur? sunt XII tribus Israel. Cui cum quadam die libelli accusationum ab episcopis porrigerentur, fertur dixisse: *Absit, ut ego iudicem deos. De vobis enim dictum est: "Ego dixi, dii estis". Neque enim rectum est, ut maior a minore iudicetur* . Hic est, de quo legitur, dixisse: *quia si invenirem aliquem religioso habitu circumamictum turpitudinem operantem, pallio meo cooperuissem eum, ne dignitas tanti nominis infamaretur* . Hic reliquit filios, heredes quidem regni, set non religionis. Nam filius eius Constantius, qui defunctis fratribus imperii post eum suscepit monarchiam, Arrian? hereseos zelo mirabiliter vastavit ecclesiam. Nam episcopos exilio relegavit, quosdam vero gladio truncavit. Hic cum per Ermogenem prefectum Paulum episcopum Constantinopolim expellere niteretur, populus catholicorum, divin? legis zelo armatus, in tantum pro veritate decertavit, ut ipsum prefectum cum omni domo sua et familia igne concremaret. Quod factum non est a sapientibus inprobatum, set potius laudatum. Quid referam de Alexandrinis; quanta pro sancto Athanasio perpassi sunt quantasve laudabiles pugnas contra Arrianos zelo orthodox? fidei exercuere. Quid de Mediolanensibus; qualiter ipsi Constantio volenti episcopos in ecclesia latitantes capere armis restitere eosque ab illius cruentis manibus vi rapuere. Set quoniam prefatus Constantius non patri ?quiperando, set quasi paganorum more episcopos quamvis zelo Dei, set non secundum scientiam, persecutus est, eius temporibus res publica multum vexata est. Nam et Pers? Romanos terminos transiere; et Francorum valida gens ripas Reni invasit, qu? usque hodie christian? quidem set non Roman? subiecta est ditioni. Quo mortuo, Iulianus ei successit in regnum, vir apostata et Deo odibilis; qui per triennium, quibus non Romanum gubernavit, set vastavit imperium, quantas sacerdotum strages dederit quantosve christianos diversis penis affecerit, non est facile dictu. Set eodem tempore fuerunt non solum sacerdotalis, set etiam militaris ordinis, qui eius vesani? aperte resisterent, ut Iovianus, qui eius successit inperio; qui cum esset millenarius, cingulo ante renunciavit quam dogmati. Set et Valentiniani divini amoris fervorem non pretermittam. Hic cum quodam die ex officio - erat enim princeps cohortis legionum - regem intraturum templum Fortun? anteiret, cumque sacerdos, ut moris erat, aqua aspersionis intrantes aspergeret, accidit, ut vir christianissimus guttam aqu? in clamide sua aspiceret. Mox, ve! christiani nominis zelo succensus, ante seivissimi imperatoris presentiam in ipso introitu templi sacerdotem pugno percussum prostravit, clamans se christianissimum pro hac aspersione potius maculatum quam purgatum. Quod factum in tantum Deo placuit, quod ante anni curriculum totius Romani imperii monarchiam ei tradidit gubernandam. Nam Iuliano turpiter apud Persas vitam finiente, cum Iovianus ei successisset in imperium, ante anni curriculum in pace sepultus est; quo mortuo, Valentinianus ei successit in regnum, vir urbanus et christianissimus. Qui in primordio ordinationis su? fratrem suum nomine Valentem

consortem effecit imperii, pro dolor! tradens ei totius iura orientis ipse occidentales gubernavit regiones.

Hic Mediolanum sedem legit imperii. Mortuo vero Auxentio heretico et in pace sepulto sancto Dionisio accidit, ut illuc convenirent episcopi Italiê, ut sibi in commune eligerent episcopum. Ad quod faciendum summopere expectabant regis presentiam. Quod ut audivit, ipse modis omnibus interdixit, dans legem cum euangelica veritate concordantem: ut nemo laicorum principum vel potentum audeat se inserere electioni patriarchê vel metropolitê vel episcopi; quod si factum fuerit, inordinata erit talis electio; adiciens: *Talem secundum decreta canonum eligite qui nostris possit mederi vulneribus*. Quam piissimi principis humilitatem Deus ex alto respiciens exaudivit, et sibi et êcclesiê donavit Ambrosium episcopum. Qui quam diu vixit erga sacerdotes Dei devotissimus pacifice imperium Romanum gubernavit. Set a pii Constantini usque ad Longobardorum crudelia regna, quique Romani imperii principes secundum Dei timorem et episcoporum consilia et precipue sub Romano episcopo obedientes extitere êcclesias colendo, clericos diligendo, sacerdotes honorando, dum vixere, alta pace rem publicam gubernavere et mortem vita êterna commutavere. Qui vero inobedientes fuere malo fine periire; ut Valens, Valentiniani frater. Qui Valentiniano mortuo - cum ei successisset Valentinianus eius filius cum Iustina, matre sua heretica - assumens tyrannidem, totus Arrianus êcclesias orientales vastavit episcoposque exilio relegavit. Huius quoque tempore Gothi et Masagetes Hystrum transeunt et Ylliricum occupant êpirumque invadunt, deinde venientes Calcedonam ipsum scelestum interficiunt, Constantinopolim obsident. Set mirabile dictu, Dominica eius relicta, quod vir non potuit, civitatem á barbaris liberavit. Fuere etiam alii pestilentes: ut quidam Zeno, et Constantinus, et Anastasius - qui proterve loquens de papa divino fulmine interemptus est - et Valentinianus - qui cum matre sua Iustina regno suo expulsus est, set per Theodosium pium principem recuperatus est - et Basilius, et quidam Leo, et Mauritius, qui cum uxore et filiis suis a Foca morte dampnatus est; et alii quam plures, qui sacerdotes Dei inhonorantes, privilegia Romanê êcclesiê auferre molientes, et in presenti vita non quievere et in êternum periire. Quorum temporibus et Persarum exercitus Mesopotamiam invasit; et Sarracenorum pessima gens omnem Affricam et Marmaricam et Lybiam et êgyptum et Arabiam et Iudeam et Fenicem á Romana subtraxit ditione. Ab aquilone vero Hunorum feritas et Gothica tempestas et Guandalorum procella omnem vastavit occidentem, quandiu decimum cornu bestîê, Longobardica scilicet rabies, de vagina furoris Domini extracta, Italicas invasit regiones. De qua persecutione melius est silere quam pauca dicere. Fuere et preterea religiosissimi imperatores, ut Theodosius, et Honorius, et item Theodosius, et Martiani et Valentiniani pia dualitas, et Constantinus et Hyrene et Leo, et Iustinianus et quidam alii; qui, ut superius prelibavimus, et alta pace rem publicam gubernavere et mortem vita êterna commutavere. Imperante autem Theodosio primo temporalem carpebant vitam Ambrosius et

Augustinus et Ieronimus, qui salutifera vivendi multa nobis reliquere precepta. Quorum Ambrosius, ne ab ?cclesia iussu Valentiniani et Iustini? pelleretur, armis populorum defensatus est; nec vituperavit Dei sacerdos divinum populi fervorem, set potius laudavit. Eodem quoque tempore venerabilis Augustinus Bonifacium principem, ut Donatistas et Circumcelliones depredetur et vastet, hortatur.

Sed quoniam religiosorum principum superius mentio facta est, aliqui de vita eorum et legibus ab eis promulgatis huic opusculo necessarium duxi inserere. Nunc autem ab ipso Theodosio ordiamur. Hic suscepto regni gubernaculo barbaros mirabiliter vicit et sedavit, et Arrianos ab ecclesiis expulit et eas orthodoxis reddidit; Persas intra fines suos stare coegit, Maximum tyrannum regno expulit. Interea pacificato regno Thesalonicam veniens, regia licentia populum inconsulte iussit interfici. Qui dum Mediolanum venisset, a liminibus ?cclesi? á beato Ambrosio prohibitus est. Sicque cognoscens peccatum suum, tamdiu flevit extra ?cclesiam publice, quamdiu veniam meruit; data lege: ut sententi? principum, sub animadversione prolat?, usque ad XL dies non obtineant firmitatem.

Quantam vero reverentiam erga sacerdotes Dei Archadius et Honorius filii eius habuerunt, leges ab eis promulgat? testantur in hunc modum: *Imperatores Archadius et Honorius augusti Theodoro presidi prefecto.* Si quis in hoc genus sacrilegii incurrerit, ut in ?cclesia catholica irruens sacerdotibus et ministris vel ipsi cultui locoque aliquid importet iniuri? quod geritur a provincie rectoribus animadvertatur; atque ita provinci? moderator, sacerdotum et catholic? ?cclesi? ministrorum, loci quoque ipsius et divini cultus iniuriam capitali in convictos sive confessos sententia *noverit esse vindicandum* . Et post pauca: *Sitque cunctis laudabile factas atroces sacerdotibus iniurias vel ut publicum crimen insequi et de talibus ultionem mereri* et cetera. Quid vero Martiani et Valentiniani pia dualitas ad beatum papam Leonem scripserit, audiamus: *et tuam* , inquiens, *sanctitatem, principatum in episcopatu fidei* possidentem, sacris litteris in principio iustum credimus alloquendam, invitantes atque rogantes, ut pro firmitate nostri imperii et statu ?ternam divinitatem tua sanctitas *deprecetur* .

Qualiter autem Constantinus, non ille primus, set alter cognomine pius imperator scripserit domno pap?, advertite: *Per Deum* , inquiens, *omnipotentem non est apud nos* partis cuiuslibet favor, set equalitatem utrisque partibus observabimus, nullatenus necessitatem facientes in quocunque capitulo eis, qui a vobis diliguntur quoquo modo, set omni honore competenti et munificentia et susceptione dignos eos habebimus. Et si quidem utrique convenerint, ecce bene; sin autem minime convenerint, iterum cum *omni humanitate eos ad vos dirigemus* . Et post pauca: *Invitare enim et rogare* possumus ad omnem emendationem et unitatem omnium christianorum, necessitatem *vero inferre nullatenus volumus* .

Quid vero alter Constantinus et Hyrene augusti ad Adrianum papam scribant,

adtentate: *Rogamus vestram paternam beatitudinem, magis quidem dominus Deus* rogat, qui vult omnes salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, ut det se ipsum *et nullam tarditatem faciat et accedat huc* .

Quid Iustinianus sancto pape Iohanni promulgatis legibus scribat, audite: *Petimus* vestrum paternum affectum, ut vestris ad nos destinatis litteris manifestum nobis faciatis, quod omnes, qui predicta recte confitentur, suscipit vestra sanctitas et eorum, *qui Iudaice ausi sunt rectam denegare fidem, condemnant [perfidiam]* .

Sed postquam, ut supra retulimus, Longobardica rabies Itali? invasit regiones, per triennium quo paganitate detenti sunt, quanta penarum genera quantasve amaras et crudelissimas neces christianis intulerint, non est facile dictu. At postquam in Arriana heresi baptismum perceperunt, paulo minus; sed ita crudelissime per CXL annos, quibus non gubernare, sed vastare Italiam, tyrannide usi sunt, ut, si quis harum calamitatum gnarus esse voluerit, legat Dialogorum librum et pontificalia gesta sanctorum, et inveniet calamitates calamitatum et miseras miseriarum.

EXPLICIT LIBER II.

INCIPIT LIBER III.

Temporibus autem Adriani summi pontificis, cum se prefatus papa videret oppressum multis miseriis, direxit marino itinere suas apostolicas litteras Karolo excellentissimo regi Francorum, deprecans, ut sicut suus pater sanct? memori? Pippinus et ipse succurreret sanct? Dei ?cclesi? adversus insolentiam et tyrannidem Desiderii regis Langobardorum. Tunc ipse a Deo protectus Karolus rex, adgregans universam regni sui exercitus multitudinem, per VI menses obsedit eundem Desiderium in civitate Pavia. Adveniente vero paschali festivitate magno desiderio ad apostolorum limina properavit. Cui pontifex venerandas cruces, id est signa, obviam misit et universas scholas milici? et pueros portantes ramos olivarum sive palmarum. Ipse vero excellentissimus rex, qua hora easdem sacratissimas cruces et signa conspexit, statim de equo descendens, cum suis ad beatum Petrum pedestris perrexit. Quem venerandus pontifex in sabbato sancto pasch? in gradibus ipsius apostolic? aul? cum clero et populo Romano prestolatus est. Qui dum advenisset, omnibus gradibus beati Petri deosculatis, ad prenominationem pervenit pontificem. Cum se mutuo amplexati fuissent, tenuit idem christianissimus rex manum ipsius pontificis, et ita ad beati Petri confessionem cum omnibus suis properans, terr? prostratus Deo et sancto eius apostolo vota persolvit. Tunc rex obnixus precatus est pontificem, ut illi licentiam tribueret Romam ingrediendi, orandi gratia per diversas ?cclesias. Et descendentes pariter ad corpus beati Petri cum iudicibus Romanorum et Francorum seseque mutuo per sacramenta munientes, ingressi sunt continuo Romam. Celebrata vero paschali festivitate, IIII. feria, oblati magnis donis beato Petro, ad obsidionem Papi? reversus est; et auxiliante Deo et eodem apostolo Desiderium Langobardorum regem cum coniuge sua secum deportavit et sibi omne regnum eius subiugavit. Quo mortuo, Ludoicus ei successit, eius filius, vir mitissimus, qui primus omnium

[Page 578]

Francorum regum imperiali sublimatus est dignitate. Hic offerens beato Petro multa donaria, restaurans antiquitus facta privilegia, legem sancivit in posterum in hunc modum continentem: *In electione Romanorum pontificum neque servus neque liber ad hoc venire presumat, ut illis Romanis, quos ad hanc electionem per constitutionem sanctorum patrum antiqua admisit consuetudo, aliquod faciat impedimentum. Quod si quis contra hanc nostram constitutionem presumpserit, exilio tradatur; insuper etiam, ut nullus missorum nostrorum cuiusque inpeditionis argumentum componere in prefata electione audeat, prohibemus* .

Post cuius obitum per multa succedentium temporum curricula usque ad pestifera Lotharii tempora qui ab eo suscepere originem, decentissime gubernare imperium. Quod si quis studiosus voluerit cognoscere, legat leges ab eis promulgatas, videat sepulturas martirum auro gemmisque decoratas basilicasque eorum mira pulcritudine exornatas, monasteria quoque religiosa utriusque sexus ab eis constituta, cohabitacula clericorum regulariter viventium ab eisdem primitus ordinata: et per reliquias, qu? nostris supersunt temporibus, satis poterit advertere, quam christianissimi quamque Deo amabiles extitere. Leges vero ab eis promulgat? he? sunt:

Ex edictis Karoli et Ludoici imperatorum: *Sacrorum canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta ?cclesia suo liberior potiat honor, assensum ?cclesiastico ordini prebamus, ut scilicet [episcopi] per electionem cleri et populi secundum statuta canonum de propria diocesi, remota personarum et munerum acceptione, ob vit? meritum et sapienti? donum eligantur, ut exemplo et verbo sibi subiectis usquequaque prodesse valeant* .

Item constitutio Karoli imperatoris: *Volumus atque precipimus, ut omnes nostr? ditioni auxiliante Deo subiecti, tam Romani quam Franci, Alamanni, Bauguerii, Saxones, Lotharingi, Rixones, Galli, Burgundiones, Brittones, Longobardi, Guascones, Beneventani, Gothi, Hispani ceterique omnes subiecti nobis, quocunque legis vinculo constricti vel consuetudinario more connexi, hanc sententiam, quam ex sexto decimo Theodosii imperatoris libro, capitulo videlicet XI, ad interrogata Ablavii ducis, quam illis et omnibus prescriptam misimus et intra nostra capitula pro lege tenendam consultu omnium nostrorum fidelium posuimus, lege cuncti perpetua teneant: ut quicumque litem habens, sive [possessor sive] petitor fuerit, vel in initio litis vel decursis temporum curriculis sive cum negotium perhoratur, sive cum iam ceperit promi sententia, si iudicium elegerit sacrosanct? legis antistitis, ilico sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigatur*

Multa enim, quæ in iudicio captiosæ prescriptionis vincula promi non patiuntur, investigat et promittit sacrosanctæ religionis auctoritas. Omnes itaque causas, quæ vel pretorio iure vel civili tractantur, episcoporum sententiis terminantur, perpetuo stabilitatis iure firmentur; nec liceat ulterius tractari negotium, quod episcoporum sententiis deciderit. Testimoniū etiam, licet ab uno episcopo perhibitum, omnes iudices indubitanter accipiant, nec alius audiatur, cum testimoniū episcopi a qualibet parte fuerit repromissum. Illud enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorrupte, quod a sacrosancto viro conscientia mentis illibatæ protulerit, hoc edicto salubri firmamus et perpetua lege tenendum censemus. Hæc sunt leges christianis imperatoribus digne, qui non, ut mos est Grecorum imperatorum, per spadonum astutiam, sed per sacerdotum prudentiam regnum gubernare; et ideo beati, quia, quo usque in presenti vivere, alta pace quiescere, et in futuro cum Christo regnabunt sine fine.

Sed cum prenominatus Lotharius sepe a papa Nicolao esset ammonitus, ut Gualdradam pelicem suam dimitteret, et nollet acquiescere, sententiam meruit excommunicationis. Infelix autem non resipiscens, sed adiciens peccatum peccato, ausus est infamare domnum papam senioris Romæ. Et ideo non solum excommunicatur, sed etiam imperiali dignitate et omni Francorum potestate depositus est. Quantas vero calamitates Romanis hic intulerit et qualiter domnum papam iniuriaverit eumque sibi rationem pretendentem spreverit, et quomodo Ecclesiam sancti Petri militari manu possederit, et quam turpissima morte perierit, testantur et Francorum hystoriæ et ipsorum regnum usque hodie divisum.

Interea, Francorum regno per superbiam exterminato, Italicum regnum varias patiebatur calamitates. Nam nunc quidem per Longobardorum tyrannidem, aliquando vero per Burgundionum violentiam, plerumque vero per Salicorum superbiam non regebatur, sed potius vastabatur. Eodem quoque tempore Romana Ecclesia periculis subiacebat cladibus, nam Romanis auxilium imperatoribus ferre non valentibus propter sevarum nationum frequentissimos incursus, Francis, ut superius diximus, divisis et ab Ecclesia sequestratis, urbis Romæ capitanei nomen sibi inane inponentes patriciatus Romanam Ecclesiam validissime devastaverunt. Quod nomen ideo inane, quia in Romanis fastibus nec paganorum tempore nec christianorum usquam invenitur. Si enim dignitas esset aliqua, aut per hanc tempora invenirentur signata, aut leges promulgatæ, aut tabulæ insignitæ. Sed in Romanis legibus nusquam tale aliquid invenitur. Verum esto aliqua dignitas ad constituendum forsitan imperatorem habilis, ordinationi vero summi pontificis nullatenus oportuna. Unde vero hæc substitutio sumpserit exordium, paucis, si potero, explanabo. Gothica tempestate et Guandalorum gladio et Longobardica rabie dum Roma premeretur, non ferentes impetum barbarorum Romani ab imperatoribus patrocinium militum inplorabant; quod illi, prout tempus concesserat, libentissime faciebant. Nam ex latere suo mittentes spadones, viros probatissimos, veluti Narsum et Belisarium et alios complures, magistros militum creabant. Qui venientes Italiam plerumque barbaros fugabant, aliquando

quando vero solos muros urbis tuebantur. Hos Romana popularis simplicitas velut patres urbis patricos appellabat eo more, quo usque hodie Roman? civitatis magnates protectores appellat. Sed rei ordinem prosequamur. Hii vero, quos supra memoravimus, urbis capitanei accepta tyrannide licenter cuncta faciebant. Nam non solum cardinalatus et abbatias et episcopatus turpissima venalitate fedabant, sed ipsum etiam Roman? ?cclesi? pontificatum, non spectata aliqua morum dignitate nec aliqua tant? ?cclesi? prerogativa, solummodo ad libitum cui placebat, vel qui plus manus eorum implebat, donabant, et non solum clericis, sed etiam laicis, ita ut uno eodemque die plerumque et laicus esset et pontifex. Sicque languescente capite infirmabantur et cetera membra in tantum, ut non solum altaris ministri secundi ordinis, sacerdotes et levit?, sed ipsi pontifices passim concubinati haberentur, ut ipse usus iam aboleret infamiam et consuetudo turpissim? venalitatis quodammodo videretur leviare delictum. Et non tantum in partibus Roman? ecclesi?, sed per totius occidentis climata h?c agebantur. Quippe tacente pastore, magis autem fugiente, immo vero ipso lupo facto custode, quis staret pro ovibus? Dum h?c agerentur, Sarracenorum vilissima gens omnes maritimas Itali? depopulata est, dehinc partem Calabri? et omnem Siciliam invadit. Ab aquilone vero Ungarorum valida gens transiens Ystrum, omnes coherentes sibi regiones devastans, insuper omnem Germaniam et Gallias usque ad mare Britannicum depopulans, ad ultimum per Burgundionum regna Italiam veniens, ita eam depopulata est, ut pene captivis ductis ruricolis redigeretur in solitudinem.

EXPLICIT LIBER III.

INCIPIT QUARTUS.

Ungarorum igitur bachante sevitia surrexit quidam, Saxonum et Francorum rex nomine Otto, qui bis eos bello vicit, tercio bello pene consumptos inter fines suos eos habitare coegit. Sed quoniam tanti regis mentio facta est, quis maioribus ortus vel qualiter ad Romani regni venisset fastigia, mihi scribere visum est opere precium. Is enim, Saxo genere, Heinrici magni Saxonum et Francorum regis fuit filius; qui primitus dux Saxonum, postea vero defuncto Chunrado rege Francorum per Hewurardum, eius germanum, regni suscepit insignia. Hic susceptis regalibus signis, Francia citissime sedata, Saxoniam ab Ungarica servitute commisso bello liberavit, deinde Bavariam expulso rege Arnulfo su? subiecit ditioni eamque post Heinrico suo filio tradidit in ducatum. Brocardum vero Suevorum ducem in deditionem suscepit. Dehinc occidentalem Franciam per Cunibertum suum generum Saxonum coniunxit imperio. Alteram quoque suam filiam Ludoico Latinorum et Francorum regi tradidit in coniugium. Sicque sedatis omnibus rebus, filio suo Ottone rege pro se iam designato, ?cclesiarum Dei maximus fabricator et christian? religionis propagator beato fine quievit.

Cui successit filius eius Otto, vir magnificus et totus christianissimus Hic primum, ut superius diximus, Ungaros debellavit et non solum omne suum regnum, sed etiam omnem occidentem ab eorum servitute liberavit. Hic Ludoicum, cognatum suum, per Ugonis tyrannidem paterno solio pulsum regno restituit. Nam militari manu intravit Franciam, Remorum civitatem obsedit et cepit, Parisium intravit, Ugonem auctorem tyrannidis usque ad Britanicum mare persecutus est. Inde Aquisgrani veniens aquilam, Romanorum signum, quod contra Germanos multis temporibus alis extensis stabat Francigenis usque hodie prominere precepit. Hinc Maguntiam veniens Rudolfum Burgundionum regem bella sibi inferentem vita privavit et regno. Cuius lancea, insigne scilicet imperii, ante nostras usque hodie portatur imperiales potestates. His ita transactis, dum talis ac tantus rex priore sua coniuge orbatu esset audissetque famam nobilissimam atque prudentissimam Adaletam, quondam Lotharii Longobardorum regis coniugis, quam simul cum Attone comite Belingarius tyrannus intra Canusium per multos annos obsederat, tantam reginam compatiens miseriis, simul et tanti comitis ammirans fidem, deliberavit ferre auxilium. Qui citissime congregans exercitus sui multitudinem, Belingario extincto filiisque eius a regno expulsis, regnum sibi Attonis consilio comitis pacatissime suscepit et coniugem. Dehinc eiusdem Attonis consilio cupiens Romam videre, ad Iohannem papam urbis Romae sacramentum dedit corporale in hunc modum: *Tibi domno Iohanni papae ego rex Otto promitto et iuro per Patrem et Filium et Spiritum sanctum et per lignum vivificum crucis et per has reliquias sanctorum, quod, si permittente Deo Romam venero, sanctam Romanam ecclesiam et te, rectorem ipsius, exaltabo secundum meum posse; et nunquam vitam aut membra neque ipsum honorem, quem habes, mea voluntate aut consensu aut meo consilio aut mea exhortatione perdes; et in Roma nullum placitum aut ordinationem faciam de omnibus, quae ad te aut ad Romanos pertinent, sine tuo consilio; et quicquid de terra sancti Petri ad nostram potestatem venerit, tibi reddam. Cuicumque autem regnum Italicum commiserit, iurare faciam illum, ut adiutor tui sit ad defendendam terram sancti Petri secundum suum posse.* Dehinc Romam tendens honorifice a Romanis susceptus et a domino papa benedictione imperiali est sublimatus primusque omnium Germanorum regum appellatus est imperator. Hic pacata Italia Saxoniam cum uxore repedavit. Ex qua suscepit filium et nominis successorem et regni. Cui Romani sanguinis dedit uxorem, Constantinopolitani scilicet imperatoris filiam. Idem, cum Mainburc ecclesiam miram pulcritudinis fabricasset multosque gentiliū populorum ad viam veritatis revocasset, languore correptus, vitam sortitus est. Cuius corpus in prefata ecclesia condecanti honore humatum est.

[Page 582]

Cuius filius cum suscepisset imperium, patri per omnia equiparans, circa cultum ecclesiarum cepit esse studiosissimus et erga christianam religionem devotissimus. Hic regni rebus bene compositis Romam properavit, benedictionem suscepit imperialem. Dehinc Apuliam tendens cum Constantinopolitano bellum commisit. Et uno eodemque die bis victus victor apparuit tercio. Qui Romam rediens, vi febrium correptus, ad limina apostolorum occubuit, ibique in pace sepultus quiescit, vere beatus terque quaterque beatus, qui ex tanto numero imperatorum et regum solus meruit inter pontifices cum apostolorum principe consortium habere sepultus. Hic filium quidem reliquit ut heredem quidem regni et nominis, utinam et pietatis! Qui cum puer regnare cepisset et ad adultam iam pervenisset aetatem, suasu matris Iohannem quendam Placentinum episcopum, Grecum genere, ad transmarinas partes legavit, ut sibi Romani sanguinis adscisseret uxorem. Ea tempestate Crescentius quidam urbis Romae capitaneus, qui sibi inane nomen patriciatus vendicaverat, assumens tyrannidem, dominum papam, qui secundum Ottonem, patrem scilicet huius adolescentis, coronaverat, pontificatu expulit. Qui veritus regis vicinitatem - nam Alpes iam transierat - illudque valde formidans, quod papa Ravennae eius iam expectabat adventum, secum mente pertractans se hoc modo furorem regis et reginam posse placare, si Iohannem episcopum, de quo superius retulimus, amicissimum regis, conlectaneum reginam, pontificem ordinaret. Sed non est scientia neque consilium contra Dominum. Nam veniens prefatus rex Romam, Crescentium diu obsessum cepit et capite truncavit, invasorem vero summi pontificii, zelo quidem iusticiam, sed plus iusto succensus, lumine privavit ceterisque membris dehonestavit. Quod factum in tantum Deo et beato Petro apostolorum principi displicuit, ut, antequam imperiali potiretur benedictione, priusquam Cinthia ter exactum conderet orbem, Deo odibilis sine viatico vitam finivit. Et quamvis in suburbio non triginta miliaribus ab urbe

[Page 583]

distante mortuus esset, communi consilio omnes Romani eius aspernati sunt sepulturam. Cuius corpus incisum cultris et medicorum arte conditum Saxoniam in feretro translatum est. Quo mortuo et in infernum sepulto omnis Saxonum et Francorum et Bavariorum et Suevorum potentatus in simul conveniens elegit sibi in regem Heinricum, eiusdem sanguinis virum christianissimum, moribus decenter ornatum. Interea Langobardi nacti se tempus invenisse oportunum, Papiam convenientes Arduinum eligunt in regem, virum armis quidem strenuum, sed consilio inprovidum. Tedaldus vero dux et marchio ab ea se subtraxit conspiratione seque et sua Teutonico contulit regi. Cuius consilio et auxilio post multa bellorum varia discrimina Heinricus rex Italia potitus, Romam veniens, a domno Benedicto papa imperiali auctus est dignitate. Quid plura? Principatus Apuli? in pace possedit, Roman? ?cclesi? privilegia multa concessit et dona amplissima dedit; deinde Papiam veniens, cum eam sibi tunc non repugnantem magis dolo quam armis cepisset ignique dedisset, trans montes abiit. Pabenbargensem episcopatum, cum non haberet filios, ex suo proprio constituit eumque per cartulam offertionis beato Petro tradidit, ibique ?cclesiam beatorum apostolorum principum mirifice ornatam fabricavit. Huius temporibus Stephanus Ungarorum rex sacramenta suscepit baptismatis et per eum omnis populus sibi subiectus. Prefatus vero Heinricus, cum filios non haberet, apostolos elegit heredes, et terminum vit? suscipiens, beato fine quievit. Cuius corpus in ?cclesia beatorum apostolorum, quam ipse dedicavit, decentissime humatum est.

EXPLICIT IIII.

INCIPIT V.

Cui successit in regnum Cunradus, Francus genere, vir bellicosissimus; qui et post mortem imperatoris Heinrici Boemios signa regalia ferentes bello prostravit et signa reduxit, Franciam vero tumultuantem citissime sedavit: Canonem quendam Bawariorum ducem aliquid de regni fastigio sibi vendicantem et ducatu expulit et patrimonio nudavit et in Ungariam fugere coegit. Dehinc Saxoniam intravit et omnibus regni negociis sibi rite pacatis Luticios adgressus bello prostravit et usque ad Bellagrast fugere coegit. His ita gestis misit legatos suos honestos, ut decuit, ad domnum papam, et supplicans, ut ei vexillum ex beati Petri parte mitteretur, quo munitus posset Ungaricum regnum suo subicere dominatui. Quod ut audivit, papa libenter concessit, et mittens nobiles viros ex latere suo, episcopum scilicet Portuensem et Belinzonem, nobilissimum Romanum de Marmorato, eis h?c tradidit precepta, ut, si regi non displiceret, ipsi in prima acie vexilla portarent; quod si regi displiceret, h?c ei intimarent: "Victoriam id tibi spopondimus. Vide, hoc ne tibi ascribas, sed apostolis". Quod et factum est. Nam bello commisso fugerunt Ungari; capta est et Ungarici regis lancea, qu? per

[Page 584]

eosdem nuncios Rom? delata est et usque hodie ob signum victori? ante confessionem beati Petri apostoli apparet.

Interea Ungarica potitus victoria Italiam intravit, Aribertum vero archiepiscopum Mediolanensem cepit; sed fuga lapsus est. Dehinc Romam veniens imperialem meruit benedictionem. Dehinc Mediolanum rediens, cum quedam suburbana depopulasset, ab urbe repulsus est; sicque infecto negotio Alpes transiens, vi februm correptus occubuit; cuius corpus Spire decenti cum honore sepultum est.

Huic successit filius eius Heinricus, vir sapientissimus et totus christianissimus.

Hic in primordio sui regni Ungaros tumultuantes vicit et citissime sedavit. Qui rite omnibus regni pacatis negociis dum ad Italiam tendere destinaret, nuncii a Romana urbe venientes eumque retardantes mirabiliter reddiderunt sollicitum. Nam, ut superius memoravimus, urbis Rom? capitanei et maxime Tusculani per patriciatus inania nomina Romanam vastabant ?cclesiam, ita ut quodam hereditario iure viderentur sibi possidere pontificatum. Enimvero mortuo Iohanne, Benedicti pap? fratre, qui uno eodemque die et prefectus fuit et papa, cum successisset ei Theophylatus, qui Alberici fuit filius, Gregorius frater eius nomen sibi vendicabat patriciatus. Hac occasione Theophylatus, neque Deum timens neque hominem reveritus, qui cata antifrassin vocabatur Benedictus, post multa turpia adulteria et homicidia manibus suis perpetrata postremo - cum vellet consobrinam accipere coniugem, filiam scilicet Girardi de Saxo, et ille diceret nullomodo se daturum, nisi renunciaret pontificatui - ad quendam sacerdotem Iohannem, qui tunc magni meriti putabatur, se contulit eiusque consilio semetipsum dampnavit pontificatuique renunciavit. Quod consilium valde esset laudabile, nisi turpissimum post esset secutum peccatum. Nam idem sacerdos, de quo supra retulimus, accepta hac occasione nefando ambitu seductus per turpissimam venalitatem, omnemque Romanum populum pecuniis ingentibus datis sibi iurare coegit. Sicque ad pontificalem ascendit dignitatem; quem verso nomine Gregorium vocaverunt. His ita gestis Gerardus de Saxo cum aliis capitaneis quendam Sabinorum episcopum sibi eligunt pontificem, quem verso nomine vocaverunt Silvestrum. Quod audientes Gregorius patricius et Petrus germani, Theophylatum spe coniugis deceptum ad pontificalia iterum sublevant fastigia. Sed quis pro tantis calamitatibus nobis locus remedii, nisi vox illa ?uangelica, qu? confortat apostolum dicens: *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua* ? Sed certe et vere non defecit fides Petri, nec deficiet fides Roman? ?cclesi? in ?ternum. Nam in tanta et tam valida tempestate suscitavit Deus spiritum cuiusdam Petri Romani

archidiaconi; qui convocans episcopos, cardinales, clericos ac monachos, viros ac mulieres, quos timor Dei aliquantum tetigerat, subtraxit se a prefatorum invasorum communione et zelo Dei ductus, ut quondam ille Onias Hebraicus sacerdos, Alpes transivit, regem adiit, non causa accusationis, sed pro communi utilitate ?cclesi?, eiusque pedibus advolutus, flens obsecrabat, ut matri su? desolat? quantotius subveniret.

Convocatisque

episcopis, qui tunc aderant, precepit eis, ut Romam cum rege tenderent et sinodum congregarent. Quod et sine mora factum est. Abusivus vero ille Gregorius, qui Roman? ?cclesi? cathedram regere videbatur, rogatus a rege, ut ei obviam veniret, nichil mali conscius apud se, ut res postea declaravit, usque Placentiam venit regemque ibi invenit. Qui ab eodem, ut decuit papam honorifice susceptus est. Non enim putabant qui tunc aderant episcopi fore religiosum sine iudicio aliquem dampnare episcopum, nedum tant? sedis qui videbatur pontificem. Sicque pergentes simul venerunt ad Sutrium. Quo ubi perventum est, rogavit prefatus rex, qui tunc videbatur, pontificem sinodum congregari. Quod concessit et decreto firmavit. Erat enim idiota et mir? simplicitatis vir. Igitur collecta sinodo sedit qui vicem Romani pontificis habebat, et ex precepto eius sederunt patriarch? et metropolitani et episcopi per sedes suas; inter quos tunc forte aderat Poppo Aquileiensis patriarcha, vir eloquentissimus, et Bruno Augustensis episcopus et Rembaldus Arelatensis archiepiscopus et alii quam plures, et questione orta de Silvestro invasore ab omnibus iudicatum est episcopatu et presbyteratu nudatum in monasterio diebus vit? su? tradi. De Theophylato vero supersedendum fore iudicaverunt, maxime cum ipse Romanus pontifex se iudicaverit deponendum. De tercio vero quid facerent, quo se verterent, quibus accusandi et testificandi adversus iudicem non dabatur licentia? Cui cum ab episcopis supplicatum fuisset, ut causam electionis su? promeret, ut erat idiota, omnem su? electionis puritatem aperuit. Dixit se Dei misericordia sacerdotem fuisse boni testimonii et fam? et casto corpore á puericia semper vixisse. Quod non tantum laudabile, sed etiam quasi angelicum tunc temporis videbatur apud Romanos. Huius rei causa multas acquisisse pecunias dicebat, quas servabat, ut sarta tecta ?cclesi? restauraret vel aliquid novi magnique faceret in urbe Roma. Cumque sepissime tyrannidem patriciorum secum tractaret et qualiter sine ulla cleri et populi electione pontifices constituerent, nichil melius putabat quam electionem clero et populo per tyrannidem iniuste sublatam his pecuniis restaurare. Quod vero ut audierunt viri religiosi, ceperunt summa cum reverentia calliditates antiqui hostis ei insinuare et nichil quod venale sanctum esse dicebant. His et aliis ammonitionibus illectus Spiritum sanctum cepit iam mente concipere, et zelum Dei, quem non secundum scientiam habuerat, ipse cognoscens, his verbis episcopos allocutus est: "Testem Deum invoco in animam meam, viri fratres, me ex hoc facto remissionem peccatorum et Dei credidi promereri gratiam. Sed quia antiqui hostis nunc cognosco versutias, quid mihi sit faciendum, in medium consulite?. Cui illi respondentes dixerunt: "Tu in sinu tuo collige causam tuam, tu proprio ore te iudica. Melius est enim tibi cum beato Petro, cuius amore h?c fecisti, pauperem hic vivere, ut dives sis in ?ternum, quam cum Symone mago, qui te decepit, in presenti divitiis nitescere et in ?ternum perire". Quibus auditis sententiam in se protulit, hoc modo dicens: "Ego Gregorius episcopus, servus servorum Dei, propter turpissimam venalitatem symoniac?

hereseos, qu? antiqui hostis versutia me? electioni irrepsit, a Romano episcopatu iudico me submovendum". Et adiecit: "Placet vobis hoc?" Et responderunt: "Quod tibi placet et nos firmamus". Celebrata regulariter sinodo in magna estuatione venerunt [Romam] rex pariter et episcopi, tum quia non habebant pontificem, qui regem imperiali donaret potestate, tum quia in eligendo alio cleri quidem habebant electionem, populi autem subsequentis laudem minime habebant. Sacramento enim [populum] perstrinxerat prefatus Iohannes nunquam se vivente eos alium laudaturos pontificem. Interea cum non haberent de propria diocesi, - ut enim superius memoravimus, languescente capite in tantum languida erant cetera membra, ut in tanta ?cclesia vix unus posset reperiri, qui non vel illiteratus vel symoniacus vel esset concubinator - hac necessitate eligunt sibi Sacherium Pabenbariensem episcopum, canonibus interdicentibus neminem ad Romanum debere ascendere pontificatum, qui in eadem ?cclesia presbyter vel diaconus non fuerit ordinatus. In cuius laude pauci quidem laici, sed qui non Iohanni iuraverant, consenserunt. Primusque omnium post beatum apostolorum principem in tanta serie Romanorum pontificum alias consecratus Romanus pontifex appellatus est. Sed secundum decreta beati pape Innocentii: *Quod necessitas* pro remedio reperit, cessante necessitate debet utique cessare pariter quod urgebat, *quia alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam ad presens fieri tempus impellit* . Sed iam ad proposita redeamus.

Igitur postquam imperiali est rex auctus dignitate, calamitatibus rei public? compatiens civitatem a patritiorum liberavit tyrannide; quod valde esset laudabile, nisi subsequens post macularet commissum. Nam rumoribus populi illectus, quibus credi non oportere maxima propositio est, tyrannidem patritiatus arripuit, quasi aliqua esset in laicali ordine dignitas constituta, qu? privilegii possideret plus imperatoria maiestate. Sed quid hac calamitate acerbius quidve crudelius, quam qui paulo ante Tusculanos punierat pro tyrannide eisdem damnatis vellet esse consimilis? Quid namque est, quod mentem tanti viri ad tantum traxit delictum, nisi quod credidit per patritiatus ordinem se Romanum posse ordinare pontificem? Sed, pro dolor! ubi tot episcoporum prudentia? ubi tot iuris peritorum scientia, ut quod non licuit dominis crederent licere servis? Non licuit alicui imperatori summa tenenti in electione se alicuius Romani pontificis inserere; licebit homini sub potestate constituto? Sed dicent: "Legimus et Magnum Karolum patritiatus nomine designatum". Quod si legerunt, quare non intellexerunt? Temporibus enim Magni Karoli Constantinus et Irene Romanum gubernabant imperium. Et ideo excellentissimo regi Francorum quid amplius his temporibus conferri potuit quam patrem Romane urbis vel protectorem vocitari? Sic enim legitur: *Karolus rex Francorum et Longobardorum et patritius Romanorum* .

Nunquam enim eum imperiali legimus auctum fuisse potestate. Sed post eius obitum Ludoicus eius filius primus omnium regum a Romano sanguine extraneorum imperialem meruit benedictionem, et ideo qui habuit summa non quesivit infima. Sed iam ad narrationem redeamus.

Igitur Italicis rebus rite compositis imperator Heinricus patriam remeavit, ducens secum venerabilem Iohannem quem supra memoravimus; quem secutus est Deo amabilis Hildebrandus, volens erga dominum suum exhibere reverentiam. Nam antea fuerat suus capellanus. Non longo post tempore, cum ad ripas Reni prefatus venisset Iohannes, morbo correptus interiit. Quo mortuo et in pace sepulto venerabilis Ildeprandus Cluniacum tendens, ibi monachus effectus est et inter religiosos viros adprimè phylosophatus est.

Mortuo interea Clemente Romano pontifice Romani ad imperatorem tendunt, rogantes dari sibi pontificem. Qui et consensit. Nam patriciali tyrannide dedit eis ex latere suo quendam episcopum, virum omni superbia plenum, mandans inclito duci Bonifacio, ut eum Romam duceret et ex parte sua intronizaret. Quod et factum est; quem et alio nomine Damasum vocaverunt. Is, postquam sedem Petri invasit, antequam bis deni dies volverentur, corpore et anima mortuus est. Cuius tam celerem mortem audientes ultramontani episcopi de cetero timuerunt illo venire. Interea Romani tam celeri morte pontificis perterriti, tamen, quia diutius sine pontifice non esse poterant, versus aquilonem tendunt, Alpes transeunt, Saxoniam pergunt, regem ibi inveniunt, orant sibi dari pontificem. Sed quia hoc non poterat ad presens leviter fieri, episcopis quippe nolentibus Romam tendere, deliberavit Reni Franciam visere, credens ex Lotariorum regno posse invenire episcopum, quem Romanis daret pontificem. Quod et factum est. Nam multis precibus et rogatu Romanorum vix persuasum est Brunoni nobilissimo, moribus decenter ornato, Tolano scilicet episcopo ..

Veniente itaque eo Vesuntium venerabilis abbas Cluniacensis obviam ei processit, ducens secum in comitatu venerabilem, de quo supra retulimus, Ildebrandum. Qui cum causas itineris a quodam narrante audisset, cepit rogare patrem, ne illo tenderet dicens eum non apostolicum, sed apostaticum, qui iussu imperatoris Romanum conaretur arripere pontificatum. Quod ut audivit venerabilis pater, tacuit quidem, sed Vesuntium venit acceptaque occasione quantocius hec venerabili episcopo intimavit, adiciens simul et morum probitatem et integerrime eius vitæ conversationem. Quid plura? Rogavit pontifex, ut eius potiretur colloquio. Quod et factum est; congregatisque tribus in nomine Domini secundum euangelicum verbum ibi fuit Deus in medio eorum. Nam eius consilio aquiescens papalia deposuit insignia, que gestabat, sumensque scarsellam usque ad apostolorum limina properavit; veniensque in ecclesiam

[Page 588]

apostolorum principis sic clerum et populum Romanum allocutus est: "Viri fratres, audivi legationem vestram, cui me contradicere non oportuit, et huc ad vos descendi, primum orationis voto, dein vestris volens obtemperare iussionibus". Cui cum episcopi et cardinales hoc ei respondentes dicerent: "Hec fuit causa te vocandi, ut te nobis eligeremus pontificem", et archidiaconus ex more clamaret: "Domnum Leonem pontificem sanctus Petrus elegit" populusque subsequens vocibus iteratis hoc concreparet, cardinales et episcopi, ut moris est, beatorum apostolorum principis cathedræ [eum] intronizarunt. Postquam papalem adeptus est dignitatem, venerabilem Ildebrandum, donatorem tam salubris consilii, quem ab abbate multis precibus vix impetraverat ad subdiaconatus provexit honorem, quem et economum sanctæ Romanæ ecclesiæ constituit. Cuius consilio synodum mox congregavit, in qua diversarum regionum episcopi convenerunt, in qua etiam sub anathemate interdictum est non licere alicui episcopo archidiaconatus et preposituras vel abbacias seu beneficia ecclesiarum vel prebendas vel ecclesiarum vel altarium commendationes vendere, et ut sacerdotes et levitæ, et subdiaconi cum uxoribus non coeant; quæ res magnam veteris serpentem concitavit in iram. Quod audientes episcopi, primo quidem veritati non valentes resistere tacuere, postea vero suadente humani generis inimico inobedientes celavere. Interea Romæ episcopi et cardinales et abbates per symoniacam heresim ordinati deponebantur, et ibi ex diversis provinciis alii ordinabantur, ut ex Lugdunensi Gallia Ubertus Silve-candide episcopus et ex Burgundionum genere Stephanus abbas et cardinalis et ex Romerici-monte Ugo Candidus, qui postea apostata est effectus, et Fridericus ducis Gottefridis germanus et ex Compendio quidam Azelinus Sutrinus episcopus et ex Ravennatium partibus Petrus Damiani, vir eloquentissimus, et alii quam plures. Tunc fortis armatus, qui in multa pace custodierat atrium suum, sensit se obligatum.

[Page 589]

Sequenti vero anno prefatus pontifex sinodum congregavit, in qua omnibus tam clericis quam laicis auctoritate sancti Petri et Roman? ecclesi? preceptum est, ut abstinerent se a fornicatorum sacerdotum et levitarum communione. H?c sinodus gladium in viscera mersit inimici. Nam non solum Rom? incontinentes sacerdotes et levit?, ab altaris prohibebantur officio, sed etiam per vicinas circumquaque regiones et per omnem Tusciam, adiuvantibus monachis, viris religiosis et verbo predicationis insudantibus.

Et hic beatus pontifex legatos suos misit Constantinopolim, habens super aliquibus causis adversus Grecos episcopos questiones; ex quorum numero fuit prefatus Fridericus magni ducis Gottefridi germanus. Qui venientes Constantinopolim a Monomacho imperatore honorifice sunt suscepti. Dehinc episcoporum negotio, propter quod venerant, citissime sedato, amplissimis donis donati portantesque beato Petro permaxima donaria ad propria repedabant.

Interea Normannorum fortissima gens, que Apuliam et Calabriam a Grecorum regni subtraxerat ditione, Beneventanos invadit. Qua tempestate Beneventani compulsi Romam tendunt Beneventumque per cartulam offertionis beato Petro tradentes a domno papa implorant auxilium. Quo facto non solum pro terris sanct? Roman? ecclesi? invasis, verum etiam pro acerbissimis penis, quas christianis inferebant, commotus primum quidem gladio excommunicationis eos percussit moxque eos materiali gladio feriendos iudicavit. Sed quia consilia Dei abyssus multa, Dei ineffabili providentia bello commisso Normanni victores extitere, captumque papam, sed ut decuit honorifice tractatum per mediam stragem interfectorum usque Beneventum perduxerunt. Sed quid plura? Qui pro iusticia dimicantes bello prostrati fuerunt, hos Deus signis et miraculis sibi valde placuisse demonstravit, magnam pro iusticia posteris dimicandi dans fiduciam, quando hos in numero sanctorum connumerare dignatus est. His ita gestis beatissimus papa Romam rediit. Cumque ad ecclesiam apostolorum principis pervenisset, languore correptus, ante confessionem eiusdem apostoli delatus et coram omni clero et Romano populo tradens Deo amabili Ildebrando eiusdem ecclesi? curam, celo spiritum reddidit. Cuius corpus in eadem ecclesia cum honore magno humatum est. Ad cuius tumultum egri veniunt et sanantur, et infirmi variis languoribus detenti usque [hodie] liberantur.

Sed cum persensisset venerabilis Ildebrandus Romanum clerum et populum in eius consensisse electione, vix multis lacrimis et suplicationibus potuit impetrare, ut eius in electione pontificis sequerentur consilium; moxque cum religiosis viris Alpes transiens imperatorem adiit, eique in tanta amicitia iunctus est, ut crebris colloctionibus, quantum peccati in largitione pontificis fecisset, ostenderet. Qui eius salubri acquiescens consilio tyrannidem patriciatus deposuit cleroque Romano et populo secundum antiqua privilegia electionem summi pontificis concessit. Moxque quendam Astensem episcopum, prefati imperatoris economum, contra voluntatem eiusdem imperatoris

Romam secum ducunt invitum. Cunque in ecclesia beati Petri secundum morem antiquum clerus elegisset populusque laudasset, statim cardinales, ut moris est, eum intronizantes alio nomine vocaverunt Victorem.

Huius pontificis tempore moritur inclitus dux et marchio Bonifacius, parvulos relinquens heredes. Sed non longo post tempore Gotefridus dux, vir magnificus et in bellicis rebus strennuissimus, Italiam veniens, eius relictam accepit in coniugem. Quod audiens imperator Italiam venit eumque in Longobardico regno non invenit. Prefatus itaque rex Longobardiam veniens in primis Ottonis filiam et Adalheide adhuc infantulam suo accepit filio in coniugem; sicque sedatis omnibus Longobardici regni negociis invitatus a papa Florenti? synodum mediavit; in qua synodo consilio venerabilis Ildebrandi symoniaca heresis et turpissima fornicatio sacerdotum divino mucrone percussa est. Nam in eadem synodo multi episcoporum per symoniacam [heresim] depositi sunt et quam plures per fornicationis crimen; inter quos et episcopus eiusdem civitatis depositus est. Quid multis moror? Celebrato rite concilio, benedictione auctus pontificali imperator Longobardiam remeavit. Cunque eo ventum fuisset, Beatricem cum unica filia Bonefacii nomine Mathilda - nam paulo ante eius filius et maior filia maleficio nescio cuius obierant - dolo captas secum duxit ultra montes, Bonefacii ambiens hereditatem, nesciens, quid suprema dies in proximo sibi pararet. Nam vi febrium exagitatus, mox ut Reni Franciam intravit, evocavit ad se magnificum ducem Gotefridum, redditaque sibi uxore cum Bonefacii filia omnibusque ad eam pertinentibus possessionibus, multum suplicans, ut filio suo iam regi designato portaret fidelitatem, post paucos dies mortuus est. Cuius corpus Spire honorifice cum patre sepultum est; suscepitque filius eius cum matre regni gubernacula. Post paucos vero dies moritur et papa. Post cuius mortem convenientes in unum clerici Roman? ?cclesi? simul cum laude populi eligunt sibi Fridericum Cassinensis monasterii abbatem, de quo supra memoravimus, quem alio nomine vocaverunt Stephanum; quem secundum antiquum morem ad altare beati Petri consecraverunt Romanum pontificem. Is venerabilem Ildebrandum ad diaconatus promovit ordinem et eum sanct? Roman? ecclesi? ordinavit archidiaconem.

EXPLICIT V.

INCIPIT VI.

Eodem tempore Mediolanensis ?cclesia, que fere per CC annos superbi? fastu a Roman? ecclesi? se subtraxerat dicione, primum se inter alias ecclesias subiectam

[Page 591]

esse cognovit. Quod quomodo evenerit, quoniam posteris credo [scire] necessarium, huic opusculo inserere deliberavi.

Mediolanensis igitur civitas, totius Longobardi? metropolis, temporibus Romanorum imperatorum sedes erat augustalis, in qua multi religiosi floruerunt episcopi; inter quos et beatus Ambrosius, gemma sacerdotum, cuius flores eloquiorum usque hodie in ecclesia redolent. Hic secutus orientales primum antiphonam in ecclesia decantare constituit. Sed longo post tempore beatus Gregorius cantandi officium tribuit occidentalibus; qui cognoscens, quia in unitate cantus tantum non est regnum Dei, sed in obedientia et pace, Mediolanensem ecclesiam in omnibus sacramentis sancte Roman? ecclesi? unitam per reverentiam beati Ambrosii doctoris, quem in hoc secutus est, intermiscens illius antiphonas suis cantibus, secundum antiquum morem cantare permisit.

Post multum vero temporis, cum se prefata ?cclesia symoniac? tota servituti [manciparet] hereseos, episcopi, veriti Romanum iudicium, hoc proverbium seminavere in populo: "Ambrosiana ?cclesia in suo statu permaneat", falsitatis arguentes Ambrosium sepiissime in suis scriptis hoc intonantem: hereticum esse, qui se a Roman? ecclesi? in aliquo subtraxerit dicione. Prefati vero Romani pontificis tempore Gwido Mediolanensem vastabat ecclesiam, vir illiteratus et concubinator et absque ulla verecundia symoniacus. Huius Guidonis tempore fuere duo clerici in prefata civitate, quorum alter nomine Landulfus ex maiorum prosapia ortus, vir urbanus et facundissimus, alter vero vocabatur Arialus, ex equestri progenie trahens ortum, vir liberalibus studiis adprime eruditus, qui postea martirio coronatus est. Hii, cum sepiissime sacris incumberent libris et precipue beati Ambrosii, invenere, quantum crimen sit talentum creditum abscondere. Huius rei, gratia se Deo et beato apostolorum principi committentes, quadam die divina iuvante gratia verbum predicationis faciunt ad populum; in qua fraudes symoniace venalitatis populo propalavere, et quam turpissimum esset sacerdotes et levitas concubinos sacramenta celebrare, luce clarius demonstravere, et quia hereticum esset Roman? ecclesie non obedire, beato Ambrosio teste declaravere. Quod audientes qui predestinati erant ad vitam libenter accepere, et maxime pauperes, quos elegit Deus, ut confundat fortia. Multitudo vero clericorum, que in eadem ?cclesia est innumerabilis ut harena maris, concitaverunt capitaneos et varvassores, ecclesiarum venditores et consanguineos et concubinarum suarum propinquos, et sedicione exorta silentium eis imponere satagebant. Sed spe sua frustrati sunt. Nam cum crescente cottidie numero fidelium mirifici Dei athlet? acrius verbo insudabant predicationis, et propalata eorum nequicia cottidie Dei inimici inpingebantur et minuebantur in tantum, ut ipsum eiusdem ecclesi? dictum pontificem ab ecclesia quadam die expellerent. Quod videntes symoniaci, non valentes tamen veritati et tante multitudini resistere, confundebantur, eisque paupertatem improperantes, Paterinos, id est pannosos vocabant. Et illi quidem dicentes fratri "racha", rei erant iudicio - rachos enim Grece, Latine

pannus dicitur -, hii vero beati, qui pro nomine Iesu digni erant contumelias pati. Quid plura? Crescebat cottidie gloriosum genus Paterinorum in tantum, ut destinarent mittere honestos viros Romam, qui beatum Stephanum papam rogarent, ut secum mitteret religiosos episcopos, qui illorum ecclesiam a fundamentis reedificarent. In tanta enim ac innumerabili turba clericorum vix ex mille V poterant inveniri, qui non symoniacê hereseos maculis essent irretiti. Quod ut audivit papa, gavisus est et confestim misit a latere suo episcopos et cum eis Deo amabilem Ildebrandum archidiaconem. Qui venientes Mediolanum archiepiscopum ibi non invenerunt - fugerat enim conscientia accusante eorum presentiam -, sed a populo honorificentissime, ut decuit, suscepti sunt. Qui per aliquantos dies confortantes plebem verbo predicationis insistebant. His ita gestis Deo amabilis Ildebrandus ad Lugdunensem Galliam usque pervenit ibique magno celebrato concilio symoniacam heresim et detestabilem clericorum fornicationem usque ad Pyreneos montes et ad Britannicum mare persecutus est. In quo concilio satis magnum miraculum et evidens per prefatum archidiaconum Deus ostendit. Forte in eadem sinodo aderat Hebroniensis archiepiscopus, vir valde eloquentissimus. Hic cum ab aliquibus de symoniaca heresi esset accusatus, sequenti nocte omnes accusatores pecunia fecit amicos, maneque facto insultabat iudici dicens: "Ubi sunt qui me accusabant? Nemo me condemnavit". Quod audiens archidiaconus prefatus ait ad episcopum: "Credis, o episcope, Spiritum sanctum unius cum Patre et Filio esse substantiê et deitatis?" Quo respondente: "Credo" "Dic", inquit, "Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto". Cunque hunc versiculum fiducialiter cepisset, "Gloria Patri et Filio" dicebat, sed Spiritum sanctum nominare non valebat; quem cum sepe cepisset et nihil profecisset, pedibus eius obvolutus symoniacum se esse professus est. Qui, mox ut ab episcopatu depositus est, "Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto" clara voce confessus est. Quod factum magnum terrorem intulit symoniacis in tantum, ut in eodem die decem et VIII episcopi se professi sint symoniacos esse, sedibusque episcopalibus renunciare. Celebrata itaque tam sancta sinodo, ecclesiasticis rebus rite compositis, Romê ad summum pontificem citissime remeant. Prefatus vero beatus Stephanus papa spiritum dicitur habuisse prophetiê. Nam paucis diebus transactis, antequam obiret, vocans episcopos et cardinales et levitas, his verbis eos, allocutus est: "Scio, fratres, quia post mortem meam exsurgent viri ex vobis amantes semetipsos, qui non per decreta sanctorum patrum, sed per laicas personas hanc sedem arripiunt". Quo audito omnes pariter negavere et sacramento dato in manu papê sese mutuo ligavere nunquam se aliter, quam decreta sanctorum patrum exigunt, ad pontificalem ascendere sedem vel ascendentibus consentire. Post paucos vero dies in partibus Tusciê veniens, languore correptus, spiritum cêlo reddidit. Post cuius obitum Romê capitanei et maxime Gregorius Tusculanus, qui patricialem sibi inanem quondam vendicaverat dignitatem, assumentes tyrannidem, quendam

Velliterensem episcopum cardinalem contra hoc, quod pap? dudum in manu ipsemet iuraverat, ad papalem evehunt dignitatem; quem verso nomine Benedictum vocavere. Dum hec ita gererentur, Heinrici imperatoris coniunx cum filio parvulo, ut supra retulimus, regni tenebat gubernacula. Que multa contra ius feminea faciebat audacia. H?c in primordio regni sui omnes eiusdem Italici regni curas cuidam Guiberto commisit Parmensi, nobili orto genere, eumque cancellarium appellavit. Interea Deo amabilis Ildebrandus cum cardinalibus episcopis et levitis et sacerdotibus Senam conveniens, elegit sibi Gerardum Florentin? civitatis episcopum, quem alio nomine appellavit Nicholaum. Hic idem prefatum Guibertum Italici regni cancellarium ex parte beati Petri et per veram obedientiam invitavit ad synodum et cum eo magnificum virum Gotefridum et non solum Tusci?, sed et Longobardi? episcopos, ut venientes Sutrium de periuro et invasore tractarent consilium. Quos ubi Sutrium adventantes audivit prefatus Benedictus, conscientia accusante sedem, quam invaserat, deseruit et ad propriam domum se contulit. Hoc postquam Sutrio nunciatum est, venerabilis Nicholaus sine aliqua congressione victor Romam intravit et ab omni clero et populo honorifice susceptus est et a cardinalibus in beati Petri intronizatus est sede. Non multo post tempore veniens prefatus Benedictus, qui alio nomine Mincius vocabatur, ad genua pap? provolvitur clamans se vim perpeccatum, tamen periurium et crimen invasionis non negavit. Qui ex propria confessione episcopali et sacerdotali ordine depositus est. Quo facto magnificus dux Gotefridus una cum cancellario et episcopis domum remearunt. Venerabilis vero a Deo protectus pontifex Apuliam tendens Normannos vinculo excommunicationis absolvit, tradensque eis per investituram omnem Apuliam et Calabriam et terras beati Petri ab eis olim invasas, excepto Benevento, omnes in dediciones accepit et eos sibi iurare coegit, et per eos citissime Romanam urbem a capitaneorum tyrannide liberavit. Nam non solum Tusculanorum et Prenestineorum et Numentanorum superbiam calcavere, sed et Romam transeuntes Galeriam et omnia castra comitis Gerardi usque Sutrium vastavere; que res Romanam urbem a capitaneorum liberavit dominatu. His ita gestis, Normannis Apuliam remeantibus, legati Mediolanensium orant papam, ut eorum ecclesi? funditus desolat? misereretur. Huius rei gratia confestim venerabilis pontifex misit Petrum Damiani Hostiensem episcopum, virum omni scientia peditum, qui prefatam Mediolanensem visitaret ecclesiam. Qui eo veniens magna cum discretione ea, que destructa invenerat, reedificabat. Nam sumens sacerdotes et levitas, quos invenire poterat religiosiores, cast? vit? et bon? fam?, qui non per venalitatem susceperant ordinationem, etsi a symoniacis essent ordinati, reconciliabat eisque ecclesiam tradidit gubernandam. Ex quorum numero multi religiosi usque ad nostra tempora extitere. Quod aliquibus visum est culpabile, sapientibus valde laudabile. Quid enim laudabilius ea tempestate poterat inveniri, quam ut talis ecclesia sacerdotio non deperiret? Sed non longo post tempore congregavit prefatus pontifex synodum, in qua Guido Mediolanensis episcopus volens nolens sedisse cogentibus Paterinis cognoscitur,

ducens secum cervicosos tauros, Longobardos episcopos, id est Cunibertum Taurinensem et Giselmum Astensem et Benzonem Albensem et Gregorium Vercellensem et Ottonem Novariensem et Opizonem Laudensem et Aldemannum Brixinensem. Quibus omnibus in eadem synodo preceptum est, ut sacerdotes et levitas concubinos ab altaris arcerent officio. Erga symoniacos vero nullam misericordiam habendam esse decreverunt. Et communi omnium episcoporum consilio in hac synodo hec lex de electione pontificis definita est. Cui legi CXIII episcopi subscripsere: *Si quis apostolic? sedi sine* concordii et canonice electione cardinalium et sequentium religiosorum clericorum fuerit intronizatus, non apostolicus, sed apostaticus habeatur. Liceatque cardinalibus cum aliis Deum timentibus clericis et laicis invasorem et anathematizare et humano auxilio et studio a sede apostolica pellere et quem dignum iudicaverint preponere. Quodsi intra Urbem hoc perficere nequiverint, auctoritate apostolica extra Urbem congregati in loco, qui eis placuerit, electionem faciant, concessa electo auctoritate regendi et disponendi res ad utilitatem sanct? Roman? ecclesi? iuxta qualitatem temporis, *quasi iam intronizatus sit* .

Concilio igitur rite celebrato episcopi Longobardi domum remeantes, cum magnas a concubinatis sacerdotibus et levitis accepissent pecunias, decreta pap? celaverunt preter unum, Brixinensem scilicet episcopum; qui veniens Brixiam, cum decreta pap? publice recitasset, a clericis verberatus, fere occisus est. Quod factum non mediocre Patari?, dedit incrementum. Nam non solum Brixia?, sed et Cremone et Placentie et per omnes alias provincias multi se a concubinatorum abstinebant communione. Huius quoque prefati pontificis tempore Ugo Candidus cardinalis Romanus, quem superius a beato Leone papa ordinatum esse retulimus, a Roman? ecclesi?, recessit societate; de cuius morum perversitate melius est silere quam pauca dicere. Sed ut brevius cuncta perstringam: qualis fuit oculis, talis fuit factis; ut enim habuit retortos oculos, ita eius retorta fuerunt acta. Interea crescebat non solum per Italiam, sed et per omnes Gallias numerus fidelium; symoniaci de die in diem propalabantur, sacerdotes concubinati aspernabantur.

Venerabilis vero Nicholaus papa, cum paucos in papatu vixisset annos, beato fine quievit. Post cuius obitum secundum maiorum decreta clerus et populus Romanus elegit sibi Anshelmum Lucensem episcopum, Mediolanensem genere, nobili prosapia ortum, virum utraque scientia pollentem; quem alio nomine vocaverunt Alexandrum. Interea Longobardi episcopi, nacti se tempus invenisse oportunitum, insimul conveniunt auctore Guiberto, quem superius diximus cancellarium, et concilium celebrant malignantium, in quo deliberant non aliunde se habere papam nisi ex paradiso Itali?, talemque, qui sciat compati infirmitatibus eorum. Dehinc ultra montes pergunt animumque imperatricis utpote femineum alliciunt, figmenta quedam componentes quasi

veri similia. Nam dicebant eorum dominum ut heredem regni ita heredem fore patriciatus et beatum Nicolaum decreto firmasse, ut nullus in pontificum numero deinceps haberetur, qui non ex consensu regis eligeretur. His et talibus machinationibus decepta imperatrix feminea licentias assensum dedit operi nefario, quale non fuit a die, qua gentes esse ceperunt, ut, ubi nullus clericorum Romanorum vel laicorum interfuit papae electioni, ibi pontifex eligeretur a consimilibus fornicatoribus et symoniacis, quive accipiens per manus regis et reginae crucem et papalia insignia, ab aquilone veniret Romam, unde secundum Ieremiam pandetur malum super universos habitatores terre; quid plura? Eligunt sibi Parmensem Cadolum, virum divitiis locupletem, virtutibus egenum; qui stipatus multis militibus intravit Longobardiam, habens secum in comitatu cervicosos episcopos Longobardi?, nescientes suave iugum Domini ferre. Tunc symoniaci letabantur, concubinati vero sacerdotes ingenti exultabant tripudio. Sed quid plura? Secundum euangelicum verbum omnis exultatio istorum unius mulieris contradictione terrae prostrata est, tantusque superbiorum potentatus sola Beatrice interdicente velut fumus evanuit. Sed non longo post tempore prefatus Cadolus furtim Bononiam venit, in qua suos expectavit milites. Quibus receptis Romam tendit, portans secum ingentia auri et argenti pondera. Sed tunc non defuere Romae viri pestilentes, amantes semetipsos, avari et cupidi, qui ei se coniungere; inter quos et Romani capitanei, volentes Romanam urbem opprimere et sub potestate sua ut antiquitus redigere.

Interea Deo odibilis ille in prato Neronis castra metatus est, occultoque Dei iudicio bello commisso victor apparuit. Sed o ineffabilis Dei providentia, o mira Dei clementia! Qui victor extitit, antequam mensis esset transactus, veniente duce Godefrido Romam, multis precibus et magnificis donis eidem duci collatis vix, ut victus discederet, impetravit; qui veniens Parmam, ad officinam scilicet iniquitatis, collegit pecuniam et transacto anno occulte quasi fur Romaniam venit; ibique data magna pecunia collegit multitudinem equitum, adiuvantibus capitaneis et quibusdam pestiferis Romanis noctu civitatem Leonianam intravit et ecclesiam sancti Petri invadit; maneque facto tantus terror celitus milites, qui secum venerant, invadit, ut omnes nemine cogente, solo eo relicto in ecclesia, fugam arriperent. Qui consilio Cencii, cuiusdam pestiferi Romani, castrum Sancti Angeli intravit ibique se tutatus est. Quo in eodem castro per duos annos obsessus, post multas et varias calamitates, quas inibi passus est, non ante datum est ei inde exire, quam ab eodem Cencio trecentis libris argenti se comparavit; unoque clientulo contentus, unius iumentum adiumento inter oratores Bercetum egre pervenit.

Dum haec ita se haberent, Mediolani canonica cohabitatio primum exorta est. Quae res magnam movit inimicis invidiam. Post paucos vero dies, postquam haec gesta sunt, moritur Landulfus Mediolanensis clericus, de quo supra retulimus, et in pace sepultus est. Interea Teutonicorum archiepiscopi et episcopi, abbates, duces et comites curiam sibi constituunt, in qua deliberaverunt imperatricem dehinc privato scemate vivere,

indignum iudicantes regnum muliebri regi arbitrio, tum quia monacha erat et curis eam non decebat servire secularibus, tum quia eorum dominus adultam iam videbatur ascendisse etatem, communique consilio decrevere venerabilem Annonem Coloniensem archiepiscopum regis et regin? tenere gubernacula; deponentesque Guibertum, Italici regni Gregorium Vercellensem constituere cancellarium. Prefatus vero Anno nil melius cogitans, quam ut regnum sacerdotio uniretur, Italiam veniens, Romam tendit papamque convenit, cur absque iussu regis ausus sit Romanum accipere pontificatum. Cui cum Deo amabilis Ildebrandus dixisset in electione Romanorum pontificum secundum decreta sanctorum patrum nil regibus esse concessum, et ille respondisset ex patriciatus hoc licere sibi dignitate, mox venerabilis archidiaconus has sinodales obiecit propositiones: Ex Symachi sinodos, in qua interfuere CL episcopi: *Laurentius Mediolanensis* episcopus dixit: "Non placuit laico statuendum in ecclesia habere aliquam potestatem, cui subsequendi maneat necessitas, non auctoritas imperandi". Eulalius episcopus Siracusan? ecclesi? dixit: "Laicis quamvis religiosis nulla de ecclesiasticis aliquid *disponendi legitur unquam attributa facultas*". Cunque ille decreta pap? Nicholai obiecisset, eique citissime per decretum eiusdem pap? Nicholai, in quo CXIII episcopi subscripsere, obviatum fuisset, rogavit prefatus archiepiscopus domnum papam, ut dignaretur sinodum congregare et rationem de se reddere. Quod ut ille audivit, licet a Romanorum pontificum hoc esset alienum dignitate, tamen, quia necessitas urgebat, facere promisit; moxque apud Mantuam sinodum evocavere, in qua Cadolus cum Longobardorum episcopis posset convenire. Sed Longobardorum episcopi una cum eorum metropolitano omnes illo convenire preter Cadolum, qui conscientia accusante venire timuit. Venerabilis vero papa veniens Mantuam et rationem de se reddens, citissime omnes inimicos fecit amicos. Nam mox omnes Longobardi episcopi, pedibus suis advoluti, reos se esse confessi veniam petiere et impetravere. Sicque regno et sacerdotio unito papa cum honore Romam remeavit. Quique vero episcopi cum alacritate tendunt ad propria. Huic tanto concilio interfuerunt dux Gotefridus et Otto Saxo dux Baioariorum.

His ita transactis rex accepit coniugem Deo dilectam Bertam, filiam Ottonis et Adaletae, quam pater suus infantulam sibi dederat infantulo. Qui rite celebratis nuptiis per se regni cepit tenere gubernacula. Moxque rogatus a Guidone Mediolanensi archiepiscopo Cremonensem episcopatum suo nepoti donavit Arnulfo; qui qualiter Cremonensibus, antequam eligeretur, sacramento iuraverit, quamque in primordio levis moribus apparuerit, quia multis credo notissima, omitto narrare. Sed venditores ecclesiarum, Mediolanenses capitanei et varvassores, cum viderent se pecuniis nudari, contristabantur, occasioneque accepta cuiusdam predicationis, quam venerabilis Arialdus fecerat in populo, dicens non licere ieiunare in diebus pentecostes, sedicionem movent in populo, quasi hoc esset contra beati Ambrosii letanias, domum clericorum simul viventium diripiunt ipsumque post paucos dies a civitate expellunt.

Cum peregre proficiscens.. coniunxit se cum eo quidam solo nomine sacerdos et eum propinquis archiepiscopi tradidit; quem accipientes et eum omnibus menbris debilitantes, postremo in lacum necaverunt. Cuius corpus postquam decem menses sub aqua iacuit, revelatum est. Quod ut audivit Herlimbardus supradicti Landulfi germanus, colligens omnem multitudinem Paterinorum, tamdiu castra propinquorum archiepiscopi obsedit, donec corpus venerabilis Arialdi ei reddiderunt. Quod Mediolani delatum in ecclesia sancti Celsi summo cum honore humatum est; ubi per eius meritum usque hodie vari? infirmitates curantur.

Interea Cremone verbum Dei mirabiliter crescebat. Qualiter vero XII viri zelo Dei ducti consilio domni Christofori abbatis iuravere, et quomodo universus Cremonensis populus hos imitatus est, et quomodo universos sacerdotes et levitas concubinos eiecere, et qualiter ipsum episcopum in ipso die passionis Domini sacerdotem Paterinorum comprehendere nitentem verberavere, et quomodo post sanctum pascha honestos viros nuncios ad papam misere, dicere non curabo. Scutum vero, quod Cremonensibus per eosdem nuncios venerabilis papa mandavit, huic opusculo inserere deliberavi:

Alexander [episcopus], servus servorum Dei, Cremonensis ecclesi? religiosi? clericis et fidelibus laicis salutem et apostolicam benedictionem. Inspiratori omnium bonorum Deo et bon? voluntatis auctori uberes referimus gratias, qui vos adversus hostem humani generis virtutum suarum telis armavit et ad destruendam symoniacam heresim ac fornicatorum spurcias clericorum ferventer accendit. Erexistis [vos] enim, sicut in literis vestris cognovimus, contra versutias serpentis antiqui; et qui velut biceps coluber per fistulas geminarum faucium nequici? su? super vos venena nequiter evomebat, sancti zeli vestri telo perfossum atque precisum se virtutis vestr? pugione suspirat. Plane qui serpenti dudum in paradiso damnationis etern? iudicium intulit, ipse vos adversus modernam occulti draconis astutiam unanimiter incitavit. Quam ob rem, [ut] sanctis conatibus vestris etiam huius sancte sedis apostolic? accedat vigor, hoc ipsum apud vos per omnia decernimus observandum, quod a sanctis predecessoribus nostris et a cunctis pene sanctorum canonum conditoribus non ambigimus institutum, videlicet ut tam subdiaconi quam diaconi, sed et permaxime sacerdotes, qui mulieribus carnali commercio admiscuntur vel symoniaca sorde polluti sunt, et ecclesiasticis careant beneficiis et percept? priventur officio dignitatis. Indignum est enim, ut, qui vel per incontinentiam carnis vel per commercium sacrileg? venalitatis suscepti ordinis privatur honore, ecclesiastica pociatur ulterius facultate. Ceteros autem clericos, qui videlicet inferioribus pociuntur officiis, si legalibus coniugiis sunt obligati, in suis gradibus manere precipimus et [eis] competentia ecclesiastici sumptus beneficia non negamus. Sed quia nonnulla preter hec, que vobis sunt admodum necessaria, ut a nostra respondeatur auctoritate, consulitis, hortamur, ut ad sinodale concilium, quod auctore Deo post proximum pascha celebraturi sumus, prudentes ex vobis viros venire non pigeat, qui nobis quicquid exigendum est vestrisque utilitatibus conferendum non

per indicia a litterarum, sed per viv? vocis officium patenter exponant. Huic enim bello quod zelo divini fervoris estis aggressi, non segniter, sed omni virtutis instantia Romana sedes accurrit, brachium porrigit, clipeum defensionis obponit et vos, ut magis ac magis contra menbra diaboli non enerviter insurgere debeatis, accendit. Igitur unusquisque vestrum divin? virtutis mucrone precinctus dicet: "Si quis est Domini, iungatur mecum"; sicque cum Moyse quasi de porta in portam castrorum tanquam fervidus bellator in sacrilegos irruat, ut symoniac? venalitatis et clericalis adulterii ianuas, per quas diabolus in vestram fuerat ingressus ecclesiam, cesis cadaveribus claudat. Omnipotens, dilectissimi filii, sua vos dextera benedicat et per officium beati apostoli sui Petri ianuam vobis celestis regni aperiatur .

His salutiferis ammonicionibus accensi Cremonenses placitum Dei mox incipiunt, symoniacos et fornicatores ab ecclesia sua expellunt. Quos imitantes Placentini Romane se continuo subiciunt obedienti? et Dionisium eorum episcopum a beato papa excommunicatum abiciunt et omnes Pataream per sacramenta confirmant.

Eodem tempore Ugo Candidus, de quo superius mentionem fecimus, post multas et varias miserias, quas sub Cadolo passus est, tandem ad venerabilem papam veniens, veniam petiit et impetravit. Cunque ad Hyspaniam legati fungens officio mitteretur, quicquid edificabat, iterum dissipabat. Nam symoniacos primum quidem validissime persequabatur, postea vero accepta pecunia reconciliabat. Quod dum compertum Rom? fuisset, eum ab Hyspanis statim revocant et Rom?, habitare precipiunt, hanc in eum humanitatem ostendentes precipue reverentia ordinatoris eius, beati scilicet pap? Leonis. Interea prefatus Guido archiepiscopus Mediolanum veniens, penitentia ductus, de positis pontificalibus insigniis, privato vivebat scemate. Quod videntes ecclesiarum venditores, de quibus supra mentionem fecimus, animum eius levem ad deteriorem partem citissime inflectunt, mortale ei dantes consilium, ut episcopatum cuidam Gotefrido clerico, nobili quidem progenie orto et satis facundissimo, sed ad omne nefas prono, venderet et sese ad arces transferret. Quod et sine mora factum est. Prefatus vero Gotefridus consilio symoniacorum et Mediolanensium capitaneorum et Longobardorum episcoporum Alpes transiit, regem adiit animumque regis utpote adolescentis facillime venatus est. Nam et Pateream promittebat se destructurum et Erlimbardum vivum capturum et ultra montes missurum, si ei per investituram Mediolanensem traderet episcopatum. Huius rei gratia et aliquantula pecunia data investituram, quam petebat, accepit, sed episcopatum non obtinuit. Nam a Deo protectus Erlimbardus, ut audivit eius conatum, congregans multitudinem Dei exercitus, omnia castra ad ius episcopi pertinentia ab eius subtraxit ditione. Dehinc apud Castellionem, suum hereditarium castrum, per multos dies eum obsedit. Quod cum obsideretur et pene capi posse videretur, symoniaci et concubinati clerici noctu ignem in media Mediolanensi civitate iniecere auctore quodam clerico, cuius nomen investigandum sollerti lectori relinquo, pro certo sciens et indubitanter affirmans auctorem tanti flagicii dignum non esse sacerdotio. Quid plura? Ignis edes corripiens gloriosasque basilicas beatorum devastans martirum, ad ultimum medietatem civitatis victor consumpsit. Quod ubi

Mediolanensibus, qui forte ad obsidionem aberant, nunciatum fuisset, terror maximus eos invasit, relictisque Herlimbardo cum paucis Deum timentibus, statim domum rediere. Sed miles Dei fortissimus velut Iudas Machabeus stetit inperterritus, obsidioneque firmata, ibi sanctum pascha celebravit. Transacta vero paschali festivitate prefatus Gotefridus, habens secum multitudinem equitum et peditum, cum Herlimbardo pugnavit et terga vertit. Sicque per Dei misericordiam miles Dei incruentam possidens victoriam Mediolanum remeavit.

Eodem quoque tempore Normanni Campaniam invadunt. Quod cernens Deo amabilis Ildebrandus, continuo magnificum ducem Gotefridum in auxilium sancti Petri evocat. Forte enim his diebus prefatus dux venerat Italiam, ducens secum excellentissimam comitissam Matildam, incliti ducis Bonifacii filiam. Is congregans universam exercitus sui multitudinem, cum uxore et nobilissima Matilda Romam veniens, Normannos a Campania absque bello expulit et eam Roman? reddidit dicioni. Et hoc primum servitium excellentissima Bonifacii filia beato apostolorum principi obtulit; que non multo post per multa et Deo amabilia servicia beati Petri meruit dici filia. Cum hec ita se haberent, a Deo protectus Herlimbaldus, volens Mediolanensem ecclesiam a symoniaca liberare servitute, consilio pap? et Deo amabilis Ildebrandi in die sancto epiphani? adiuvantibus religiosis clericis, non solum Mediolanensibus, sed et Cremonensibus et Placentinis, secundum decreta sanctorum patrum per electionem cleri habere deliberavit episcopum Ottonem, eiusdem ecclesi? clericum, nobilem quidem genere, sed nobiliorem moribus, a religioso clero electum et a catholico populo laudatum. Quod veternosus serpens non equis aspexit oculis. Nam quosdam su? artis viros invenit et per eos sedicionem movens in populo, ipsum a Deo protectum Erlimbardum cum electo iam in palacio residentem armis circumdant, palacium invadunt, cuncta diripiunt, ipsum electum plagatum, usque ad altare sanct? Mari? tractum, iurare compellunt nunquam se amplius de eodem episcopatu intromissurum. Dehinc eum cuidam clerico eiusdem ecclesi? usque mane custodiendum tradidere. Mane vero facto a Deo protectus Erlimbaldus ad ecclesiam inperterritus venit. Quem ut viderunt ecclesiarum venditores et fornicatorum sacerdotum propinqui, clamare ceperunt, belloque commisso per Dei misericordiam Dei miles palmam citissime obtinuit. Nam omnes Dei inimicos procul a civitate fugavit, omnibusque per Dei inimicos rebus ecclesie ablatis in duplum restitutis, ecclesiam et palatium obtinuit; potuitque eodem die electus Domini sine ulla contradictione intronizari, nisi sacramenti vinculum obstitisset. Huius rei gratia mittuntur religiosi viri Romam, qui h?c pap? intimarent. Quod ut audivit venerabilis Alexander, et sacramentum contra ius ecclesiasticum factum dixit non tenendum et communi decreto tam episcoporum cardinalium quam sacerdotum et levitarum eum iure Mediolanensem electum iudicavit. Moxque litteras suas ad regem misit, in quibus ammonuit eum ut filium, ut odium servorum Dei, quod animo conceperat, a se proiceret et ecclesiam Mediolanensium secundum Deum habere permetteret episcopum. Quod ut rex audivit, mox ex latere suo suos misit asecretes; qui venientes Longobardiam Novarie sibi curiam constituunt et multitudini episcoporum collect? ibi dato sacramento confirmant hoc esse regi? voluntatis, ut Gotefridus consecraretur.

Quod audientes Longobardi episcopi, licet ab ecclesia essent excommunicati, eum libenter non sacraverunt, sed execraverunt. Forte huic execrationi ex Mediolanensi ecclesia quidam clerici interfuere, ex quorum numero fuit Tedaldus, qui eo vivente eundem invasit episcopatum. Quod ut audivit venerabilis Otto Mediolanensis electus, ad Romanam se contulit sedem, omnes ecclesiastic? caus? terminantur.

Ugo vero Candidus, de quo supra retulimus, Gallicanam a domno papa impetravit legationem; ubi multa contra ius et fas operatus est, quod suo ordine postea narrabitur. Eodem tempore Cadolus Parmensis episcopus corpore et anima defunctus est; et non multo post Ravennas episcopus mortuus est. Interea Parmensis Guibertus, de quo supra memoriam fecimus, Parmensem mirabiliter ambiebat episcopatum. Nam adiens regem multis precibus muneribusque satagebat, ut sibi daretur episcopatus. Quod cum impetrare non valuisset, omnibus tam propinquis suis quam extraneis, tam maioribus quam minoribus, tam clericis quam laicis omnino contradicentibus, ad imperatricem se contulit - forte ea ibi aderat his diebus - eaque interveniente Ravennatem accepit episcopatum. Parmensis vero cuidam Everardo Coloniensi clerico traditur. Prefatus vero Guibertus veniens Longobardiam, Ravennam intravit in multitudine gravi et in magno, ut sui moris est, potentatu. Et non post multos dies, in quadragesim? diebus Romam venit causa consecrationis, synodo iam celebrata; in qua et Ugo Candidus a Cluniacensibus monachis et a quibusdam religiosis episcopis publice de symonia arguitur, et in qua ortatu imperatricis quosdam regis consiliarios, volentes eum ab unitate ecclesi? separare, publice domnus papa excommunicavit. Sed iam ad narrationem redeamus. Prefatus vero Guibertus veniens Romam, habens secum, Dionisium Placentinum episcopum ante multos annos ab eodem papa depositum, ovina simulata indutus simplicitate multos decepit et precipue Deo amabilem Ildebrandum. Is cum sepenumero papam rogasset, ut ei manum imponeret, et ille nollet acquiescere, spiritu propheti? plenus fertur dixisse: ?Ego quidem iam delibor, et tempus resolutionis me? instat, tu vero eius senties acerbiteratem?. Quod rei eventus postea declaravit. Quid plura? Consecratione vero rite celebrata sacramento se obligavit se fidelem esse pap? Alexandro eiusque successoribus, qui per meliores essent electi cardinales, nullomodo imperatorem nec regem nominans vel patricium. Quod sacramentum bene conservavit. Nam venerabili Alexandro defuncto et venerabili Ildebrando per meliores cardinales electo religiosus archiepiscopus debitam subiectionem in tantum ei contulit, ut vocatus ad synodum veniret et in eadem synodo secundum privilegium su? ecclesi? dextra ei sederet et non extorta confessione, sed spontanea eum modis omnibus papam profiteretur. Sed iam rei ordinem prosequamur. Paschali igitur celebrata festivitate, cum a beato papa et venerabili archidiacono licentiam remeandi Ravennam accepisset, antequam eandem urbem intrasset, ei mors pap? nunciata est. Nam in natale sancti Georgii beatus Alexander spiritum celo reddidit.

EXPLICIT LIBER VI.

INCIPIT VII.

Eodem itaque die prefati pontificis corpore in ecclesia sancti Salvatoris humato, cum circa sepulturam eius venerabilis Ildebrandus esset occupatus, factus est derepente concursus clericorum, virorum ac mulierum clamantium: "Ildebrandus episcopus". Quo audito venerabilis archidiaconus expavit, et velociter volens populum placare cucurrit ad pulpitem; sed eum Ugo Candidus prevenit et populum sic allocutus est: "Viri fratres, vos scitis, quia a diebus domni Leonis papae hic est Ildebrandus, qui sanctam Romanam ecclesiam exaltavit et civitatem istam liberavit. Quapropter, quia ad pontificatum Romanum neque meliorem neque talem, qui eligatur, habere possumus, eligimus hunc, in nostra ecclesia ordinatum virum, vobis nobisque notum et per omnia probatum". Cunque cardinales episcopi sacerdotesque et levites et sequentis ordinis clerici conclamassent, ut mos est: "Gregorium papam sanctus Petrus elegit", continuo a populo trahitur rapiturque et ad Vincula beati Petri - non ad Brixianorium - invitus intronizatur. Qui sequenti die secum mente pertractans, ad quantum periculum devenisset, cepit estuare et mestus esse, tamen collectis fidei et spei viribus, quid potissimum faceret, non aliud invenit, quam ut regi suam notificaret electionem et per eum, si posset, sibi papale impositum onus devitaret. Nam missis ad eum continuo literis et mortem papae notificavit et suam ei electionem denunciavit, interminatusque, si eius electioni assensum prebuisset, nunquam eius nequiciam pacienter portaturum. Sed longe aliter evenit, quam speravit. Nam rex ilico misit Gregorium Vercellensem episcopum, Italici regni cancellarium, qui eius electionem firmaret et eius interesset consecrationi. Quod et factum est. Nam in ieiunio pentecostes sacerdos ordinatur et in natale apostolorum ad altare eorundem a cardinalibus secundum antiquum morem episcopus consecratur. Cuius consecrationi interfuit imperatrix una cum excellentissima Beatrice duce, tunc vidua. Nam ante paucos dies magnificus dux Gotefridus obierat.

Venerabilis vero pontifex, mox ut curam sanctae Romanae ecclesiae suscepit, nil melius esse deliberavit quam in primordio regem ammonere, ut episcopatus non venderet seseque subiectum esse sanctae Romanae ecclesiae recognosceret. Nam continuo huius sanctae legationis ministram fecit esse gloriosam imperatricem, eiusdem regis matrem, habentem secum in comitatu venerabiles episcopos Girardum Ostiensem et Ubertum Prenestinum et Rainaldum Cumanum. Que Alpes transiens filium in partibus Baioarii invenit. Quid plura? Legatis Romanis a rege honorifice susceptis, cum per multos dies sermonem correctionis ab eis cotidie audiret, ad ultimum V suos familiares, quos ante beatus excommunicaverat Alexander, a suo prohibuit colloquio.

Dehinc rogatus, ut sinodum mediaret, episcopos facietenus congregavit, mente detractans nullo modo concilium in suo regno celebrari; quod rei subsequens probavit eventus. Nam per Lemarum Bremensem archiepiscopum, virum eloquentissimum et liberalibus studiis adprime eruditum, concilium interruptum est. Is enim dicebat ex antiquis privilegiis Maguntino concessum esse episcopo in Germani? partibus vicem habere Romani pontificis, ideoque non licere Romanis legatis sinodum in eius legatione celebrare, non bene recogitans illud primi Leonis capitulum Thessalonico episcopo missum, in quo ita legitur: *Sic enim committit papa omnibus archiepiscopis vices suas, ut in partem sint vocati sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis* .

Quid plura? Huius rei gratia Lemarius archiepiscopus a legatis Romanis a sacerdotali officio suspensus est. Dehinc concilio hac sagacitate interrupto, cum rex omnia, que Romani legati postularunt, se libenter facere promississet, magnis muneribus donati Romam cum honore remearunt, portantes secum prefati regis literas, quibus venerabili pap? Gregorio omnibus modis debitam subiectionem spondebat. Post paucos vero dies quidam Hermannus Pabenbargensis episcopus Romam causa suscipiendi pallii veniebat. Quem litter? regis anticipaverunt, quibus pap? significatum est se quorundam malignantium fraude deceptum illi per pecuniam episcopatum tradidisse.

Quod ut quesitum est et ita inventum, prefatus Hermannus ab episcopatu depositus est, aliusque in loco eius precepto domni pap? intronizatus est, qui postea ab eodem papa pallii dignitate donatus est. Quod et itidem de Constantiniensi episcopo factum est.

Dum h?c ita gererentur, Mediolanenses capitanei, ecclesiarum venditores, de quibus supra retulimus, colloquium cum rege faciunt animumque eius ad deteriorem partem flectunt, nam ei promittunt et Pataream destructuros et Herlimbaldum occisuros. Quod rex libenter audivit, et voluntarie quicquid petierunt promisit.

Interea venerabilis Gregorius nihil mali de rege suspicans sinodum congregavit. In qua Guibertus Ravennas episcopus sedit et innumerabilis multitudo episcoporum ex diversis provinciis congregata; in qua dum negotium Placentinorum et Cremonensium tractaretur, prefatus Guibertus Cremonenses mirabiliter infamavit. Quem per Dodonem egregi? indolis iuvenem, eiusdem Cremone civem, liquido claruit esse mentitum. Nam is in media synodo et Cremonenses absolvit ab infamia et ipsum notavit infamia. Quid plura? His et aliis negociis sedatis, Robertus cum Normannis excommunicatur in eadem synodo. Cui synodo interfuit excellentissima cometissa M[atilda] et Azo marchio et Gisulfus Salernitanus princeps. Concilio igitur rite celebrato, cum episcopi ad propria remearent, Guibertus cum papa Rom? remansit. Hic pap?, promittebat se contra Normannos magnam expeditionem facturum et contra Balneo-regis comites se post pascha cum eodem papa castra metaturum.

His et talibus subdolis machinationibus animum papae nihil mali suspicantem decipiebat; animus vero eius, velut fere belus iram gerens, nihil aliud, quam quod post rei demonstravit eventus, cogitabat. Nam per omnes fere quadragesimales dies, quibus inibi moratus est, Romam orationis occasione circuiens, quosque pestiferos invenire poterat, vel papam propter iusticiam odientes [sibi] faciebat amicos dataque pecunia sacramento vinciebat. Inter quos et Cencium, prefecti Stephani filium, quem supra temporibus papae Alexandri cum Cadolo fuisse memoravimus. Is, defuncto patre, temporibus papae Alexandri cum prefecturam vellet adipisci, ab omnibus Romanis propter ferocitatem animi repudiatus est, communique consilio traditur prefectura alteri Cencio, cuiusdam Iohannis prefecti filios. Qui quamvis nomine equivoci, tamen longe erant diversi moribus. In hoc omnium malorum spes, in altero bonorum. Hic compatrem suum absque ulla causa interfecit et domum eius funditus destruxit. Idem et latronum particeps et predonum adiutor post multa et varia adulteria, que perpetravit vel perpetrantes tutatus est, Romam ex libera fecit ancillam. Nam in Sancti Petri ponte turrim mirae magnitudinis edificans, omnes transeuntes reddidit tributarios. Hunc talem et tam pestiferum coniunxit sibi prefatus Guibertus et per eum se armavit contra sanctam ecclesiam. Erant preterea Romae multi pestilentes, iusticiam odientes, ut concubinatorum sacerdotum filii et propinqui. Sed et venerabilis pontifex in principio ordinationis suae omnibus Romanis clericis dedit optionem, ut aut canonicus nihil proprium possidentes secundum regulam sanctorum viverent, aut relictis bonis ecclesiae seorsum domi manerent. Quorum multi ante elegere privatim vivere quam suave iugum Domini ferre; qui mirabiliter papae erant infensi, et non solum illi, sed et eorum propinqui. Erat preterea Romae antiqua et pessima consuetudo, quam beatus papa suo tempore funditus ab eadem ecclesia extirpavit. Nam in beati apostolorum principis ecclesia erant sexaginta et eo amplius mansionarii, laici coniugati et plerique concubinati, qui eandem ecclesiam per vices suas die noctuque custodiebant; [in] quorum potestate omnia praeter maius erant altaria, quae orationibus cotidie vendebant. Hii omnes barba rasati et mitras in capite portantes sacerdotes et cardinales se esse dicebant, sicque oratores decipiebant et precipue Longobardorum rusticam multitudinem, qui eos credentes sacerdotes se eorum commendabant orationibus. Hii intempestive noctis silentio custodi? occasione varia latrocinia et turpia stupra exercebant. Quos beatus papa cum magna difficultate ab ecclesia apostolorum principis expulit, et eam religiosius sacerdotibus commisit custodiendam. Hos tales prefatus Guibertus sibi fecit amicos. Venerabilis autem Gregorius ecclesiam sancti Petri iussit oratoribus claudi usque ad tempus matutinale; nam ante pervigiliarum excubias multa ibi fiebant homicidia et hac occasione multa furta et adulteria. Erat preterea in eadem ecclesia alia pessima consuetudo, quam idem venerabilis papa funditus exstirpavit. Cottidie, antequam dies illucesceret, et plerumque antequam aurora cursum suum inciperet, cardinales avarici? questu missas super altare principis apostolorum celebrabant, quibus ex auctoritate beati Petri et sua omnibus interdixit, ut non liceret eis deinceps ante horam dici terciam ad altare beati Petri missam celebrare. Que res magnam sibi

concitavit invidiam. Quid plura? Prefatus Guibertus veluti Catilina omnes sceleratos, quos potuit, sibi fecit amicos. Dehinc propinquate paschali festivitate licentiam remeandi Ravennam a venerabili papa petiit et impetravit, promittens se post pascha supra Balneo-regis comites exercitum ducturum.

Interea venerabilis Gregorius expeditionem contra Normannos preparabat, veniensque obviam duci Beatrici usque ad castrum Sancti Fabiani, eam simul cum filia ad expeditionem invitabat. Quas volentes pura mente papa? obedire precepto Longobardicus varvassorum tumultus impedivit; nam sedicione subita exorta expeditionem dissipavere; sicque infecto negotio papa Romam remeavit; Beatrix vero cum filia ad propria rediere.

Non longo post tempore papa languore corporis in suburbio Romae subito corripitur. Cencius vero, de quo supra memoravimus, credens eum iam morti destinatum, odium, quod mente conceperat, subito evomuit. Nam fidei commissor illis diebus fuerat cuiusdam Cencii, scilicet Gerardi comitis filii, qui beatis apostolorum principibus curtem unam testamento legaverat. Deo vero odibilis ille credens papam iam mortuum vel iam morti proximum, sacrilegii simul et periurii crimen incurrens, testamentum falsavit curtemque suis applicavit usibus, ducentis libris datis tantum apostolorum principibus.

Interea convalescente papa super hoc cepit exagitari negotium. Quid plura? Pessime egisse convincitur; datisque obsidibus curtem secundum defuncti voluntatem apostolorum reddidit principibus. Sed eius furor non quievit. Nam eiusdem pestiferi consilio Ugo Candidus, de quo supra memoravimus, secundo ad apostasiam conversus est. Hic Apuliam tendens, Robertum et Normannos dudum a papa excommunicatos contra sanctam Romanam ecclesiam mirabiliter excitavit. Nam dicebat eos falso excommunicatos et papam non secundum decreta sanctorum patrum pontificem, sed sancte Romanae ecclesiae invasorem, adiciens se cum suis fautoribus Roberto coronam imperialem daturum, si eum militari manu ab ecclesia pelleret. Quod cum cottidie palam et clanculo in curte prefati ducis musitaret, hanc a prudentissimo duce accepit responsionem: "Quia tibi necesse est, si placet, in auro vel argento vel in aliqua alia pecunia vel in equorum vel mulorum adiumento a me suscipe munificentiam, mihi vero suadere non poteris contra Romanum me armari pontificem. Nefas enim est credere per tuas inimicicias vel alicuius posse papam deponi, qui electione cleri et laude populi Romani, cum cathedra pontificalis vacaret, intronizatus, ad altare sancti Petri ab episcopis cardinalibus consecratus est". Sicque cum magno dedecore repudiatus ad Guibertum, suum nequici? fautorem, se contulit.

Cum haec ita gererentur, Mediolanenses capitanei et varvassores, ecclesiarum venditores, a colloquio regis remeantes, Mediolani magnas excitant sediciones, machinamenta quedam fingentes; nam simplices quosque sedicionis ignaros hoc modo alliciebant, dicentes se integritatem beati Ambrosii velle iurare. A Deo vero protectus, de quo supra retulimus, Erlimbaldus, videns machinamenta diaboli paulatim crescere, estuabat; neque potissimum quid faceret aliud inveniebat, nisi ut se et Dei populum volentem pro iusticia dimicare velut fortissimus Iudas armis defensaret. Quid plura? Crescebat cotidie numerus infidelium, et de die in diem numerus minuebatur Paterinorum. Eodem quoque tempore Mediolanensis civitas tota incendio concrematur, in

qua mult? mirabiles ecclesi? et precipue mater ecclesia solotenus destruitur. Que res inimico humani generis ad decertandum contulit arma; nam omnes sive amici sive inimici quasi una voce clamabant hoc esse peccatum Paterinorum. Post pascha vero derepente congregato exercitu et multitudine coniuratorum Herlimbaldum nihil mali suspicantem invadunt eumque bellare temptantem in media platea interficiunt alios que persecuntur et depredantur eumque ignominiose nudatum, obliti generis eius et dignitatis, ad ignominiam totius christianitatis per totum diem relinquunt inhumatum. Nocte vero a religiosus viris apud Sanctum Dionisium cum honore sepultus est; ad cuius sepulchrum magna mirabilia usque hodie operatur Deus. Sequenti vero die quendam sacerdotem nomine Liprandum auribus mutilaverunt et nasu. Quique vero coniurationi non consenserunt, aut occidebantur aut facultatibus nudabantur. Quorum multi Cremonam venientes honorificentissime a fratribus sunt suscepti. Ut autem auditum est de morte Erlimbaldi, non solum Rom?, sed usque ad Brittannicum mare omnes catholici contristati sunt flentesque dicebant: *Quomodo cecidit potens, qui pugnabat bellum Domini* .

Interea Gregorius papa quadregesimali tempore synodum congregavit. In qua Guibertus vocatus, dum venire nolisset, ob periurii crimen ab episcopali officio suspensus est et Ugo Candidus secundum apostoli preceptum dicentis: *Hereticum hominem post primam et secundam correptionem devita* , ab ecclesia perpetuo sequestratus est. Forte his diebus Deo odibilis ille Cencius, de quo supra retulimus, a prefecto urbis Rom? captus tenebatur. Qui secundum Romanas leges capitalem suscepit sententiam. Sed precibus glorios? Matildis, que ibi aderat illis diebus, et multorum Romanorum civium vix emeruit, ut vivus dimitteretur, datis obsidibus in manu pap? et turri, per quam ad celum ascendere nitebatur; que funditus destructa est. Interea Guibertus, Ravenna contra dominum suum papam callide armabatur. Nam suis literis conveniens cervicosos Longobardos episcopos et precipue Tetaldum Mediolanensem archiepiscopum mirabiliter contra papam instigabat. Sed quoniam istius Tetaldi mentio facta est, qualiter ad Mediolanensem venerit episcopatum, breviter, si potero, intimabo. Glorioso Erlimbardo pro nomine Iesu martirizato, cum mors eius regi fuisset nunciata, memor promissionis su?, quam ante Mediolanensibus promiserat capitaneis, mox ad Italicam partem destinavit comitem Everardum, suum consiliarium, quem ante papa Alexander excommunicaverat; qui veniens Longobardiam, mox in Roncalia curiam congregavit, ibique Mediolanensibus pro morte Erlimbaldi gratias agens, eos trans montes invitavit, promittens eis dominum suum episcopum quem vellent daturum. Dehinc omnes Paterinos publicos regis clamavit inimicos, moxque Placentinos ibi in vicino positos cum propter pusillanimitatem animi invenisset inparatos, plerosque ab urbe fugavit, quosdam vero in dedicionem cepit; qui consilio beatissim? Beatricis liberati sunt. Cremonenses vero, quos fidei plenos et virtutibus munitos audivit, non pro Dei timore, sed quia non potuit, immunes dereliquit. Quid plura? Eligunt sibi Mediolanenses capitanei, ecclesiarum venditores, ex precepto regis communicato pessimo consilio Tedaldum Mediolanensis ecclesi? clericum, qui ante Gotefrido fidelitatem iuraverat, virum nobili quidem genere ortum et satis corpore pinguem, sed virtutibus tenuem. Hunc talem secum ad regem ducunt; quem rex,

oblitus investitur?, quam ante Gotefrido dederat, parvipendensque iusiurandum, quod Rapot ex sua parte iuraverat Novari? dudum episcopis: hoc esse regi? voluntatis, ut Gotefridus consecraretur, non solum contra leges divinas et christianorum regum morem, sed etiam contra tyrannorum consuetudinem vivente altero investivit. Hic talis Mediolanensem vastabat ecclesiam. Huic Guibertus Ugonem Candidum misit, cuius consilio regem adiret et eius animum ad deteriore partem inflecteret. Quod et factum est. In illo tempore grave et inauditum flagicium Rom? patratum est. Nam Deo odibilis Cencius coniuratione facta in ipsa nocte nativitatis Christi papam sacramenta celebrantem ab altare sanct? Dei genitricis Mari?, quod dicitur ad Presepe, rapuit et vulneratum ad turrim, quam Rom? habebat mir? fortitudinis, violenter usque perduxit. Quid plura? Romani mox turrim obsident, manequo facto vi capiunt, ipsumque scelestum interfecissent, nisi eum beatissimus Gregorius, boni magistri discipulus, precibus et suplicationibus a morte liberasset. Dehinc cum Lateranis papa remeasset, sequenti die Romani auctorem tanti flagicii cum omnibus sibi complicitibus a civitate expellunt turresque eorum solotenus destruunt.

Cum hec ita gererentur, Saxones rebellavere; cuius rebellionis causam propter prolixitatem scribere devitavimus, unum scientes, quia propter grave et insolitum onus servitutis, quod eis quidam inponere satagebant, ad tam graves devenere inimicicias. Sed iam rei ordinem sequamur. Saxonibus rebellantibus intravit rex Saxoniam in manu valida et multitudine gravi, habens secum eximium ducem Rodulfum et ducem Guelfonem et preclarum ducem Gotefridum, nobilissim? Matilde coniugem, et ducem Theodericum et innumerabilem marchionum et comitum multitudinem. Qui derepente Saxones inparatos invadunt et, quamvis cruentissimam, tamen habuere victoriam. Nam in illa pugna ex parte regis XV milia homines cecidisse referuntur; taliterque victor infecto negotio Franciam remeavit. Moxque convocans multitudinem episcoporum, non quesivit Deum auctorem sibi nec ei gratias retulit pro collata victoria, sed exaltatum est cor eius, et elati sunt oculi eius, ponensque in celum os suum Ugonisque Candidi, de quo supra retulimus, acquiescens consilio, domnum papam, qui per tres annos universalem ecclesiam in pace gubernaverat, secundum exemplum pestiferi Lotarii, de quo supras retulimus, literis abdicavit suosque episcopos subscribere coegit, pro dolor! non recogitans illud venerabile tercii Leonis capitulum, in quo sic legitur: *Si quis se a Roman? ecclesi? segregaverit societate, nec ianuas c?li ingredi nec vinculis peccatorum potest solvi*.

Interea litere unitatem ecclesi? scindentes per legatos Romam deferebantur. Nam iussio regis urgebat. Qui venientes Placentiam omnes episcopos Longobardos congregaverunt; quibus ex parte regis preceptum est, ut factum regis confirmarent. Sed longe aliter factum est, quam speravere. Nam omnes proprio ore, Dionisio Placentino episcopo previo, publice iurare nunquam se amplius obedientiam prestituros pap?. Dehinc huius legationis ministrum ex officina iniquitatis, scilicet Parmensi civitate, faciunt quendam Rolandum clericum. Qui veniens Romam forte illis diebus papam in sinodo residentem invenit. Is diaboli repletus spiritu in media sinodo ex parte regis, laici scilicet hominis, pontificale ei interdixit officium eique precepit, ut

de sede descenderet. Quod secundi ordinis presbytero sine iudicio ab ipsis etiam episcopis si diceretur, esset culpabile; dehinc cardinalibus precepit, ut ultra montes tenderent et inde sibi pontificem assumerent. Venerabilis vero Gregorius secundum boni magistri exemplum conviciatorem suum prius a morte liberavit, dehinc, vix sedato tumultu, synodum cum alacritate celebravit. Sequenti vero die litere ab ultramontanis episcopis papae delatae sunt, quibus se peccasse et errasse confitebantur veniamque implorabant, promittentes se deinceps utpote patri obedientiam prebituros. Sed cum tempus instaret, quo synodus solvi debuisset, venerabilis Gregorius, qui pro ovibus suis mori paratus erat, dedecus sanctae Romanae ecclesiae illatum non est passus inultum, sed consilio omnium episcoporum numero contra regem, qui se ex ovibus Christi non cognovit, principemque huius inauditi rebellionis excommunicavit et a regno Dei iudicavit alienum. Quod nec novum quidem fuit nec reprehensibile. Reprehensibile non, quia regulis sanctorum patrum precipientibus factum. In Calcedonensi enim concilio, in quo sexcenti interfuere episcopi, ita legitur de Dioscoro Alexandrino: *Quoniam secundum excessus priorem iniquitatem valde transcendit* - presumpsit enim excommunicationem dictare adversus sanctissimum papam Leonem -, Anatholius episcopus Constantinopolitanus dixit: *Propter fidem non est damnatus Dioscorus, sed quia excommunicationem fecit domino archiepiscopo Leoni?* Nunquid ibi legitur inquisitionem factam fuisse, utrum iuste an iniuste Dioscorus ipsam excommunicationem dictasset? Non plane, sed absque omni controversia hoc in eo multati sunt, quia, cum esset inferior, potius quibuslibet conatus est lacessere iniuriis. Quid vero in octava synodo sancti patres super hoc negotio diffinivere, advertite: *Dominicum sermonem, quem Christus sanctis apostolis et discipulis suis dixit*, quia "qui vos recipit, me recipit, et qui vos spernit, me spernit", ad omnes etiam, qui post eos secundum ipsos facti sunt summi pontifices et pastorum principes in ecclesia catholica, dictum esse credentes, definivimus neminem prorsus mundi potentum quemquam eorum, qui patriarchalibus sedibus presunt, inhonorare aut movere a proprio trono temptare, sed omni honore et reverentia dignos iudicare, precipue quidem sanctissimum papam senioris Romae, dehinc vero Alexandri ac Antiochie seu Ierosolymorum, deinceps Constantinopoleos patriarcham, sed nec alium quicumque circumscriptiones contra sanctissimum papam senioris Romae ac verba complicare vel componere sub occasione quasi diffamatorum quorundam criminum; quod et nuper Focius et multo ante Dioscorus fecit. Quisquis autem tanta iactantia et audacia usus fuerit, ut secundum Focium et Dioscorum in scriptis vel sine scriptis iniurias quasdam contra sedem Petri principis apostolorum moveat, equalem et eandem quam illi condemnationem accipiat. Si vero quis aliqua Dei potestate fruens vel potens pellere temptaverit prefatum apostolicam cathedram papam aut aliorum patriarcharum quemquam, anathema sit. Porro si synodus universalis fuerit congregata, et facta fuerit etiam de sancta Romanorum ecclesia quavis ambiguitas et controversia, oportet venerabiliter et cum convenienti reverentia de proposita questione sciscitari et solutionem accipere et aut provectum facere aut proficere, non tamen audacter sententiam dicere contra *summum senioris Romae pontificem*. Ecce qualiter imitatores Foci et Dioscori pro sola infamia Romani pontificis audistis damnandos, et potentes quosque temptantes pellere

[Page 608]

senioris Romae papam a sede audistis anathemizatos. Non est ergo reprehensibile regem temptantem papam a sede sine iudicio pellere excommunicare, quod sanctorum patrum regulis est roboratum. Inusitatum vero non est, quia multos legimus Romanos pontifices pro minoribus causis non solum excommunicasse, sed etiam a regno deposuisse; quod melius patebit exemplo. Innocentius papa Archadium imperatorem, Theodosii Magni filium, pro eo quod Iohannis Crisostomi depositioni interfuit, quam Theophilus Alexandrinus una cum aliis orientalibus patriarchis cum consensu aliorum episcoporum, sine assensu tamen Romani pontificis dictaverat, excommunicavit eorumque depositionem cassavit. Reverentissimus vero imperator, mox ut factum cognovit, non rebellis exitit sed veniam humiliter petiit et impetravit. Constantinus papa Iustinum imperatorem, Iustiniani filium, propter non decentem legatorum suorum susceptionem excommunicavit. Qui postea in Constantinopolitane urbis platea pedibus eius cum regno prostratus tandem veniam petiit, donec impetravit. Sed Anastasius papa Athanasium imperatorem excommunicavit; qui proterve loquens de papa in ipso palatio fulmine percussus interiit. Tercius vero Gregorius papa non solum Leonem imperatorem excommunicavit, sed etiam regno privavit. Stephanus vero papa Karolum Pippini regis fratrem a regno deposuit et Pippinum in loco eius constituit. Sed et Gregorius doctor, Romanus papa, omni dignitate privavit, quicumque privilegii sui paginam violaverit. Sic enim in quodam suo privilegio subscripsisse invenitur: *Gregorius Senatori presbytero et abbati xenodochii Francorum*; inter cetera: *Hec igitur omnia, quae huius precepti decretique nostri pagina continet, tam tibi quam cunctis, qui in eo quo es ordine locoque successerint, vel eis, quorum interesse potuerit, in perpetuum servanda decernimus. Si quis vero regum, sacerdotum, iudicum atque secularium personarum hanc constitutionis nostrae paginam cognoscens contra eam venire temptaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat reumque [se] divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat*. Et quid dicam de Nicolao, qui duos imperatores uno

eodemque tempore excommunicavit, orientalem scilicet Michaellem propter Ignatium Constantinopolitanum episcopum sine iudicio papae a sede pulsum, occidentalem vero nomine Lotharium propter Gualrade suae pellicis societatem.

Quid dicam de Romanis pontificibus, cum Ambrosius Mediolanensis episcopus, lilius ecclesiae, Maximum tirannum excommunicaverit Theodosiumque imperatorem ab ecclesia expulsum excommunicaverit? Et quis nisi mente captus ignorat regiam potestatem subiectam esse pontificibus? Quis enim credat se a Romani pontificis subiectione esse alienum, nisi qui peccatis suis exigentibus in ovium Iesu numero non meruit numerari? Sed iam rei ordinem prosequamur.

EXPLICIT VII.

INCIPIT VIII.

Interea, postquam de banno regis ad aures personuit vulgi, universus noster Romanus orbis contremuit, et diverse Itali atque ultramontani super hoc decrevere.

Nam Itali post pascha apud Papiam concilium evocant malignantium, in quo omnes pariter Longobardi episcopi et abbates auctore Guiberto, imitantes Focium et Dioscorum, excommunicaverunt domnum papam senioris Romae. Quod a seculo non est auditum, ut tot uno tempore inimicus humani generis mente captos contra sanctam Romanam ecclesiam armasset episcopos.

Dum haec in Italia gererentur diabolo suadente, ultramontani principes insimul conveniunt et salubri concilio partes alterutras quasi in iudicio constituunt, ut perspicue eis innotesceret, utrumne papa regem posset excommunicare necne, vel utrum iuste excommunicatus esset vel non. Legem enim suam nolebant destruere, quia prescriptum est, ut, si quis ante annum et diem ab excommunicatione non fuerit solutus, omni careat dignitatis honore. Prudentissimi igitur illius regni episcopi, abbates et clerici communicato concilio secundum sanctorum decreta patrum et maiorum exempla decrevere regem a papa posse excommunicari et secundum Foci et Dioscori imitationem iuste excommunicatum. Quid plura? Nil melius secundum tempus invenientes dato sacramento firmavere - ducibus sequacibus Rudolfo et Guelfone atque Theoderico, nam Godefridus excellentissimus M[agister] coniux ante paucos dies obierat, aliisque illius regni pontificibus - firmavere, ut, si rex eorum vellet acquiescere consilio, papam ultra montes ante anni circulum ducerent, qui eum absque malo ingenio a vinculo excommunicationis absolveret, regemque cogentes, dato sacramento proprio ore iuravere pape privatum se expectare iudicium. Quod

cum factum fuisset, omnes iterum unanimiter iuravere se, si rex sacramentum datum observare voluisset, expeditionem cum eo facturos in Italiam et [eo] imperiali dignitate sublimato Normannos aggressuros et Apuliam et Calabriam ab illorum dominatu liberaturos. Quodsi peccatis suis exigentibus sacramentum datum irritum fecisset, nunqua eum amplius pro domino neque pro rege suscepturos. Interea mittunt Romam Treverensem episcopum, ut papam ultra montes apud Augustam duceret. Sed quomodo apud Placentiam eius calliditate captus fuerit et non ante liberatus, quam eius littere a Spira Placentino episcopo, ut dimitteretur, delat? fuissent, propter longitudinem hystori? dicere intermitto.

Interea venerabilis Gregorius pacis gratia summa cum difficultate itineris Augustam tendebat. Hiemps enim gravissima tunc ingruerat. Rex vero derepente, parvipendens sacramentum, Italiam intravit. Et sunt, qui dicunt eum pontificem incautum voluisse capere; quod satis videtur veri simile. Nam Gregorius Vercellensis episcopus, eius vero cancellarius, cui, ut papam duceret ultra montes, a principibus fuerat imperatum, postquam Apennini transierat iugum, audivit eum in Vercellensi occulte devenisse civitate. Quod dum pap? nunciasset, mox Canusium, tutissimum excellentissim? Matilde castrum, intravit. Interea rex videns sua machinamenta propalata, omni, prout videbatur, deposita feritate, columbina indutus simplicitate Canusium adiit, et per aliquot dies super nives et glacies discalciatus pedibus perdurans, omnes minus sapientes decepit et a venerabili Gregorio, quamvis non eius ignorante versutias, absolutionem, quam petebat, invenit, sacramento dominico mediatore in ipsa missarum celebritate hoc modo. Nam divin? mens?, astantibus episcopis, abbatibus, religiosis clericis ac laicis, hoc modo fecit esse participem, ut, si se mente ut corpore fecisset humiliatum et si se iure crederet pontificem, seque vero excommunicatum secundum imitationem Phoci et Dioscori, et per hoc crederet posse absolvi, sacramentum ut apostolis illi fieret in salutem; sin vero aliter, ut lude post buccellam intraret in illum satanas. Quid plura? Celebrata missarum celebritate, convivium commune habuerunt. Dehinc ei omnibusque ab excommunicatione solutis preceptum est, ut ab excommunicatorum se caverent consortio. Sunt vero nonnulli, qui dicunt eum vitam et menbrum et suum honorem pap? iurasse. Ego vero, quod ignoro, omnino non affirmo. Interea rex, postquam a banno absolutus fuit, satis in facie devotus atque obediens pap? apparebat. Nam diebus ab omnium [Longobardorum] episcoporum se consortio sequestrabat, reputans eos excommunicatos. Noctibus eorum nefariis acquiescens consiliis, illud mente tractabat, quod postea rei monstravit eventus. Sicque faciebat per omne tempus, quo Placenti? demoratus est, maxime metuens presentiam matris su? religiosissim? imperatricis, que forte ibi aderat.

Per idem tempus Deo odibilis Cencius, de quo supra memoravimus, ad eum venit; quem diebus utpote excommunicatum recusabat, noctibus vero totum se eius

pestiferis donabat consiliis. Cunque videret papam nullo modo a Canusio castro posse divellere, Papiam tendit; ibi Deo odibilis Cencius amara morte mortuus est. Cuius funus Guibertus cum aliis excommunicatis mirabili pompa celebravit. Cum h?c in Italia gererentur, ultramontani principes apud Forken conveniunt et sibi ducem Rudolfum regem constituunt, virum magni consilii et armis strenuissimum. Quod factum magnam cladem intulit Romano orbi. Interea rex Papi? degens, ubi audivit de electione Rudolphi, mirabiliter commotus est. Sed quia homo magni consilii et mirabiliter sagax est, simulata humilitate per nuncios papam rogavit, ut Rudolfum excommunicaret. Quod papa se facturum ilico promisit, si vocatus rationem huius facti reddere non posset. Non enim canonicum videbatur, si ante excommunicaretur, quam conveniretur. Sed rex mente effrenatus velociter montes transiit et impigre Baioariam Franciamque recepit. Sed quid plura? Haut segnior R[udolfus] Franciam invadit; bellumque committitur gravissimum, et multa milia hominum ex utraque parte cecidere. Sunt qui dicunt huius prelii Henricum fuisse victorem, quam plures autem palmam huius R[udolfo] ascribunt certaminis. Sed, quisquis victore, cruentissimam tamen possedit victoriam.

Interea Rome grave malum et inrecuperabile damnum derepente exortum est. Nam Cencius prefectus, vir christianissimus, per insidias Stephani fratris, Deo odibilis, de quo supra memoravimus, occisus est. Cuius corpus dum Rom? apud Sanctum Petrum delatum fuisset, Deus per eum multa fecit mirabilia. Romani vero communicato consilio castrum, in quo se nefandus ille receperat, vi capiunt eiusque capite et manibus truncatum cadaver ignibus tradunt, caput vero eius et manus in cortina beati Petri suspendunt, reliquos vero tanti sceleris fautores quosdam interfecere, quosdam vero a patria eliminavere.

Post paucos vero dies, postquam h?c gesta sunt, Gregorius venerabilis pontifex Romam cum honore remeavit, moxque sinodum congregavit, in qua amborum regum nuncii interfuere; quibus et beati Petri auctoritate preceptum est, ut non pugnarent, sed locum eligerent, in quo ambarum partium episcopi possent secure convenire, reddituri rationem ante sanct? Roman? ecclesi? legatos. Quod salubre concilium diabolo instigante interruptum est, et iterum acriter pugnatum est; in quo multa milia hominum ex utraque parte cecidere et maxime Boemiorum. Quod ut pap? nunciatum est, in proxima quadragesima - nam in festivitate sanct? Agath? hoc bellum gravissimum commissum est - sinodum congregavit, in qua amborum regum nuncii interfuere, qui proprio ore iuravere concilium non culpa dominorum suorum interruptum. Sed quis eorum fuerit periurus, quia non satis apparet, dicere omitto. Sed quid plura? Venerabilis pontifex religiosos episcopos ultra montes mittere destinavit,

[Page 612]

qui regibus interdicerent, ut non pugnarent, et episcopos ad concilium vocarent, Petrum scilicet episcopum Albanensem, virum religiosissimum, qui ante episcopatum temporibus pap? Alexandri ex precepto abbatis sui contra symoniacam [heresim] per medios ignes transivit illesus, et Udalricum Paduanum episcopum, virum valde eloquentissimum et Heinrico regi satis fidelissimum, et Aquileiensem patriarcham; qui Alpes transeuntes regem in Baioaria inveniunt; sed neque supplicationibus neque precibus neque aliqua quavis calliditate potuerunt efficere, ut synodum pateretur rex Henricus in suo regno eos celebrare, nisi Rudolfum absque vocatione vellent excommunicare. Quod dum illi facere noluissent interdicentibus canonibus, infecto negotio Romam rediere. Iterum acriter pugnatum est, et multa milia hominum ex utraque parte cecidere.

INCIPIT LIBER VIII.

Interea rex Henricus deliberato consilio misit Rom? legatos, Lemarum scilicet Bremensem archiepiscopum, de quo supra retulimus, et Pabenbariensem episcopum et alios quam plures, superbam et inauditam portantes legationem, ut, si vellet papa R[udolfum] absque iudicio excommunicare, debitam ei preberet obedientiam; sin aliter, acquireret sibi papam, qui faceret secundum eius voluntatem. Venerabilis vero pontifex, qui pro veritate mori paratus erat, non solum rationem pretendentem non condemnavit, sed etiam ipsum regem superbe loquentem excommunicavit. Quod factum populo Romano magnam dedit fluctuationem. Interea prefati regis legati Tusciam venientes a subiectione excellentissim? comitis M[atild?] omnino temptabant avertere; et quia plebs semper cupida novarum rerum, infida prioribus dominis, tum quia eadem plebs naturaliter infida est, quod voluere, facillime facere potuere; dehinc venientes Longobardiam, relicto marchione Alberto et comite Bosone in partibus Tusci?, omnes principes Longobardorum ad colloquium invitantes apud Brixianorium, diviso regno et sacerdotio, ad regem remearunt. Interea venerabilis pontifex post pentecosten cum Ruberto Normannorum duce citra Aquinum colloquium habuit eumque ab excommunicatione absolvit; qui eius proprius factus miles omnem Apulie et Calabri? ab eo suscepit principatum.

Cum hec gererentur, Longobardorum episcopi et principes apud Brixianorium conveniunt; haut segnis ibi rex occurrit cum suis episcopis ac ultramontanis principibus; ubi communicato pessimo consilio eligitur Guibertus in Romanum pontificem a consimilibus, nullo ibi Romano astante clerico vel laico, presidente Roman? cathedr? venerabili papa Gregorio, qui iam per quinquennium in pace universalem rexerat

ecclesiam. Quod factum diabolicum non est auditum a die, qua gentes esse ceperunt, usque ad diem hanc. Et quia peccatum plerumque est pena peccati, ex radice superbi?, processit ad periurium, ex periurio pervenit ad inobedientiam, per inobedientiam Guibertus cecidit in excommunicationem, per excommunicationem pervenit ad idolatriam. Hunc talem, ut superius retulimus, nullo Romanorum clericorum vel laicorum ibi presente vel consentiente, excepto Ugone Candido, qui peccatis suis exigentibus ab ecclesia iam diu fuerat sequestratus, elegit sibi rex in pontificem et huic, suadente Dionisio Placentino episcopo, ore proprio iuravit ab eo coronam imperialem suscepturum. Quid plura? Ita omnes mente cecati sunt, ut non respicerent faciem terr?, et quam procul a Romana urbe castra metati erant. Proh dolor! omnes, qui ibi aderant, pseudopropheta adoravere proni. Sed quique adoravere, a matris ecclesi? sinu longe cecidere. Celebrata igitur taliter apostolorum principum festivitate, rex tanti pontificis auctus benedictione remeavit ad propria. Guibertus vero cum suis complicibus, papalia secum deferens indumenta, intravit Italiam. Sed quia consilia Domini abyssus multa, ineffabili Dei providentia non flagella Domini, secundum quod meritis erat, suscepit Henricus, sed successum, qui mirabiliter adderet nequici? su? superbiam. Nam non longo post tempore intravit Saxoniam in potentatu magno et manu robusta. Cui ex adverso occurrit R[udolfus], et acerrimo bello commisso Henricus turpiter terga vertit; in quo prelio victor R[udolfus] occubuit. Non sicut solent mori ignavi, mortuus est Rudolfus, non fugiens vel latibula querens occisus, sed super strages inimicorum et super cadavera mortuorum plagatus a suis inventus est. Cuius mors Henrico post VIII dies in quodam castro latitanti et de fuga cogitanti nunciata est. Qui mox extollens in altum cornu suum et loquens adversus Deum iniquitatem, non recognoscens sathan? calliditates, credidit Deo suum placuisse peccatum. Post paucos vero dies, postquam h?c gesta sunt, eius filius cum exercitu excellentissim? M[atild?] pugnavit et victoriam obtinuit. His elatus successibus derepente Italiam intravit et post pascha, ducens secum bestiam, Romam tendit et in vigilia pentecostes in prato Neronis castra metatus est. Sed o Deus! quis non tantorum prudentum virorum potest mirari amentiam? Nam etsi mentis oculos perdiderant, corporeos tamen non amiserant. Annon videbant, qui ab eis ducebatur? quam a Romanis honorifice suscipiebatur? Nam cernere erat pro cereis lanceas et pro clericorum choris armatos, pro laudibus convicia, pro plausibus ululatus. Sed quid plura? Post agrorum vastationem et multa et varia homicidia, post varias clades et miserias, quas Romani nolentes pseudopapam suscipere perpessi sunt, cum eodem rex Longobardiam infecto negotio rediit. Sequenti vero hieme, ducens secum pestiferum, iterum Romaniam intravit, et depopulans urbes et castra evertens, ad ultimum per omne quadragesimale tempus Romam obsedit. Et post pascha, exercitu per civitates et vicina castra undique circumfuso, dimittens apud Tyburim Guibertum, ipse Longobardiam remeavit. Guibertus vero ut Alimus satis agebat pro sacerdotio suo. Nam per omne festivum tempus magnas depredationes et varias Romanorum civium truncationes faciebat

Dehinc segetes et agros flamma depopulans, de penuria vel fame filiorum male cogitabat. Sequenti vero hieme iterum rex Rom? reversus est; et postquam sacramentis datis firmatum est omnes religiosos ex quocunque regno volentes Romam visere venire securos, post captionem Hostiensis episcopi aliorumque religiosorum monachorum et clericorum videns se a Cluniacensi abbat? et ab omnibus episcopis, tam clericis quam monachis haberi excommunicatum, ad callida mox se contulit argumenta; nam ut popularem captaret favorem, dixit se a venerabili Gregorio coronam velle accipere imperialem. Quod ut populus audivit Romanus, non solum laici, sed etiam religiosi qui videbantur, tam episcopi quam clerici, abbates, monachi, ceperunt pontificiter lacrimis fuis orare, ut patri? fere perdit? misereretur. Venerabilis vero pontifex, qui pro veritate mori paratus erat, negavit se omnino facturum, nisi prius de excommunicatione publice satisfaceret. Quod cum rex conscientia accusante facere renuisset, et per multos dies a Romanis venerabilis pontifex rogaretur, ut regem susciperet, et ille ad omnes preces maneret immobilis, paulatim cepit prefatus rex vulgi sibi favorem acquirere. Cunque pecunia et terrore et vi omnes fere sibi acquisisset Romanos, de fortitudine venerabilis Gregorii desperans, ad dedecus et infamiam totius ecclesi? Guibertum in sede sancti Petri ordinare constituit; et cum non haberet episcopos cardinales, sacerdotes sanct? Roman? ecclesi? nec levitas nec comprovinciales episcopos, quibus mos est papam intronizare - nemo enim ex tanto numero, nisi qui a fide exulaverat, cum eo fuerat; antea enim maluerant propriis sedibus carere et, si oporteret, omnibus menbris debilitari quam participes fieri coinquinationis - a Mutinensi episcopo et a Bononiensi episcopo et a Cerviensi in sede beati Petri intronizatus est. Quod fantasma a seculo non est auditum. Dehinc in pascha a tali benedictionem accepit imperialem; sicque civitatem intravit, ducens secum triformem Chimeram, et ad Lateranense usque pervenit palacium. Venerabilis vero Gregorius, ut cognovit populi trepidationem, iam dudum in arce Sancti Angeli se locaverat; ad cuius obsidionem rex omnes Romanos armavit; ipse vero dissimulans fortissimi ducis Roberti nescire adventum, Capitolina domo destructa, ad ecclesiam sancti Petri cum Guiberto veniens, civitatem Sancti Petri, quam Leo quartus papa edificaverat, funditus destruxit; sicque valefaciens Romanis, una cum Guiberto recessit.

Sed antequam ad Senam venisset, fortissimus dux Rudbertus Romam aggressus, non per triennium ut Heinricus, sed sequenti die, qua venit, perfidam civitatem armis cepit et papam ab obsidione liberavit et fere omnes Romane civitatis regiones victor ferro flammaque possedit. Dehinc apud Lateranense palacium per multos dies degens multa milia Romanorum vendidit ut Iudeos, quosdam vero captivos duxit usque Calabriam; et tali pena digni erant multari, qui ad similitudinem Iudeorum pastorem suum tradiderunt. Quid plura? Venerabilis papa una cum Roberto Salernum usque pervenit, ibique per aliquod dies degens saluberrima monita populis impendebat. Sed non longo post tempore infirmitate corporis correptus spiritum c^olo reddidit. Ad cuius sepulchrum Deus multa milia miracula usque hodie operatur. Vere terque quaterque beatus, qui meruit pro nomine Iesu contumelias pati. Et ille quidem cum Petro regnat in celestibus; hic vero omnibus odiosus a nemine viventium, quamvis a quibusdam gratia regis dicatur, et apostolicus habetur. Tamen sunt, qui gratia regis quedam confingunt machinamenta, volentes domnum Gregorium infamare, sed non valentes. Sunt enim, qui dicunt eum non iure fuisse apostolicum propter quedam decreta Nicolai iunioris, quibus sub anathemate interdictum ferunt, ut nemo aspirare audeat ad pontificatum Romanum nisi ex consensu regis eiusque filii. Quod falsissimum esse omnibus modis declarabitur, quamvis, etsi verum esset, tamen nullius momenti esset. Nam, etsi licet Romanis pontificibus rigorem canonum temperare pro necessitate temporum, tamen non licet omnino destruere. Quid enim aliud esset nisi omnino christianam legem destruere, decreta sanctorum Romanorum pontificum, qui sanguine suo ecclesiam fundavere, infringere et sacrosancta IIII concilia, que ab hominibus velut euangelia sunt veneranda, irrita facere? Sed bon? memori? domnum Nicolaum ab hac liberemus infamia et testibus idoneis eum talia non dictasse demonstremus. Veniat Guibertus testis idoneus, a quo cesar imperialem accepit coronam, et falsa locutos eos convincat. Si enim verum est secundum decreta Nicolai, ut non apostolicus habeatur, qui non ex consensu regis...Romanum electum esse pontificem, et Alexandrum absque eius voluntate Roman? sedi intronizatum, restat eundem non apostolicum, sed excommunicatum. Quodsi excommunicatus et ab ecclesia Dei sequestratus, Guiberto quid contulit, dum eum sacraret episcopum? Benedictionem, quam non habuit, dare non potuit; ergo maledictionem, quam habebat, donavit. Igitur, si maledictus, quomodo papa? Sed hoc falsum est. Guibertus enim iure episcopalem accepit benedictionem, et Alexander papa, qui contra voluntatem regis Romanum adeptus est pontificatum, teste Guiberto apostolicus legaliter ordinatus est. Quod itidem de cesare sentiendum est. Si enim hoc verum esset, quomodo homo magni consilii et sollertis ingenii pap? Alexandro per tot annos dedisset obedientiam? et quomodo a Guiberto eius episcopo imperialem suscepisset coronam? Accedat et tercius testis Ugo Candidus cardinalis Romanus et probet eos esse mentitos. Quomodo enim in ipso die sepulture prefati pap? Gregorium elegisset? Si enim decreta vera sunt, ergo excommunicatus est. Quodsi excommunicatus, et infamis. Si vero infamis, quomodo apud Brixianorium, civibus Romanis nolentibus, solus Ugo Guibertum papam potuit eligere? Falsa sunt autem h?c et puerorum ludo similia, quamvis venerabilem Gregorium in ordinatione sua consensum regis habuisse nulli dubium est; nam Vercellensis episcopus

Gregorius a rege missus eius interfuit consecrationi. Quodsi aliquid adversus eum habuit, decuit in primordio dixisse, antequam legatos eius honorifice suscepisset, priusquam ab eis absolutionem excommunicationis publice suscepisset, antequam Herimannum Pabenbariensem episcopum ei deponendum Rom? misisset, priusquam alterum in eius sede ex precepto eius posuisset. Quodsi dixerit se iuvenem suorum deceptum fuisse astucia consiliariorum, quid de Lemaro Bremensi archiepiscopo dicemus, viro sapientissimo et omnium artium peritissimo? Nonne, postquam ab eiusdem pap? legatis officio suspensus est, tamdiu sacerdotio se abstinuit, quamdiu a Saxonia Romam veniret, ducens secum illius regni philosophos Giticlinum Coloniensem et Guezolonem prepositum, qui postea Maguntinam vastavit ecclesiam, et Mainardum Pabenbargensem et cum his papê pedibus advolutus tam lacrimabiliter veniam petiit, donec impetravit et officium sacerdotale recepit? Dicerem quidem: si papa non erat, cur apud Canusium ab eo [rex] excommunicationis absolutionem suscepit, nisi essent, qui dicerent extortam confessionem non esse confessionem? Quod qui dicunt, male decreta beati Alexandri, quinti post beatum Petrum Romani pontificis, intelligunt. Non enim aliam dicunt esse extortam confessionem, nisi quando vel supliciis vel minis veritatem cogitur negare vel in idolatriam peccare; veritatem profiteri vel invitum, hoc reorum est; et h?c non est extorta confessio, sed invita, quando quis cogitur hoc profiteri veritate prodente, quod prava mente negare deliberaverat. Sunt et alii, qui dicunt venerabilem Gregorium legaliter papam fuisse, sed contra se ipsum sententiam damnationis dictasse. Nam in secunda feria post pascha apud Sanctum Petrum, cum regem excommunicasset, adiecit: "Omnibus vobis notum sit, quod, si usque ad festivitatem sancti Petri non resipuerit, mortuus erit aut depositus. Quodsi hoc non fuerit, mihi credi amplius non oportet". Quod verbum

male intelligentes auide rapuere et quique secundum suam voluntatem ad malam partem declinavere. Sed hoc non fuit in semetipsum dictasse sententiam. Aliud enim est dicere: "Mihi credi non oportet", et aliud: "Me iudico deponendum". Nec enim sententia dici potest, que ante ventilatam questionem profertur. Sed nec ullam possidebit firmitatem sententia, que sine consideratione pronunciatur. Et quamvis popularis rusticitas aliter intellexisset, quam debuit, tamen omnis qui sanum sapit eum vera dixisse non dubitat. Nam cum in lege scriptum sit: "Si quis in nomine Domini prophetaverit, et non evenerit, quod predixerit, lapidibus obruatur, quia nomen Domini irritum fecit", quid est, quod Ionas de subversione Ninive prophetans, cum Ninive non sit subversa, nec mortuus legitur nec reprobatus, nisi quia spiritalis ibi est intellecta subversio? de qua dictum est: *Verte impios, et non erunt*. Sic protoplasto dominica voce dictum est: *In quacunque die manducaveris, morte morieris*, cum post vetitum gustum nongentos et eo amplius annos vixisse comprobatur, nisi quod ei mortem interminatus est penalem, non naturalem, qua anima nexu corporis liberatur. Tres enim mortes scriptura referente didicimus: unam spiritalem, qua anima viciis moritur et Deo vivit, de qua scriptum est: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur*; alteram naturalem, qua anima nexu corporis liberatur; terciam vero penalem, de qua scriptum est: *Anima, que peccaverit, ipsa morietur*. Qua morte mortuum eum, qui apud Brixianorium pronus adoravit bestiam, nulli dubium est. Sed dicunt eo die eum a regno depositum non fuisse, non intelligentes "aut" disiunctivam esse coniunctionem, non affirmativam; quamvis, etsi non ante humanos oculos, tamen forsan ante divinos oculos depositus est. Quis enim Saulem neget post Samuelis verba dicentis ad eum: *Scindet Deus regnum tuum hodie a te et dabit meliori te*, et post David unctionem, diabolico spiritu plenum, usque ad durissimum Gelboe prelium ad perniciem suam ante humanos oculos regnasse? O quanto melius sibi esset, si eo die, quo a Domino reprobatus, regia esset potestate privatus, quam post cupidine regni inflatus per Doech Idumeum sacerdotes Domini interficere et octoginta viros ephoth accinctos lineo iussisset necare; et si eodem die, ut superius dixi, esset repudiatus, non diabolum in Samuele adorasset nec eius verba audisset dicentis: *Tu et filii tui cras mecum eritis*. Quid plura? Satis liquido patet eum mortuum fuisse et depositum eo die, quo Guibertum pronus adoravit. Item sunt quidam, qui dicunt venerabilem Gregorium vere Romanum fuisse pontificem, sed regem absque ratione excommunicasse secundum decreta Felicis papae et martiris, in quibus sic legitur: *Nemo suis rebus exspoliatus aut a sede pulsus potest excommunicari vel iudicari, priusquam omnia ei redintegrentur* et cetera. Sed quamvis hoc capitulum specialiter ad episcopos pertinere videatur, tamen evidentissime demonstrabitur nihil eis prodesse, quominus ostendatur regem iuste fuisse excommunicatum. Si enim de regno aliqua fuisset controversia, utrumnam iuste vel iniuste regni teneret gubernacula, cedo: deberet prius suo restitui loco quam excommunicari vel iudicari. Sed inter papam et regem non aliunde orta est controversia, nisi quia, secundum

Phocium et Dioscorum ponens in celum os suum, sine iudicio temptavit pellere a sede domnum papam senioris Romae. Secunda vero excommunicatio propterea facta est, ut, cum semel et bis et ter ammonitus fuisset a domno papa, ut non pugnaret et locum daret in suo regno celebrandi concilii, et renuisset imitatus magistrum gentium promptum se dicentem ad omnem ulciscendam inobedientiam, rebellionem superbi filii excommunicando compescere curavit, non volens eum mortificare, sed ad penitentiam vocare.

Sed cum superius a me quesisses, amice dulcissime, si licet christiano armis pro veritate certare, hystoriam petebas. Quam nunc contexui, licet multis notissimam, tamen posteris profuturam, ut cognoscas, quia, si licuit unquam christiano pro aliqua re militare, licet contra Guibertistas omnibus modis bellare. Si enim beatus Gregorius pugnandum contra symoniacam et neophitorum heresim pro officii sui consideratione omnibus precepit, quanto magis contra hanc, que mater est omnium heresium, pugnandum esse nulli dubium est? Nec milites a regno Dei alienos esse iudicabimus, quos baptista Domini non solum non abhorruit, sed potius, ut militarent contenti suis stipendiis, precepit. Dominus vero noster Iesus Christus nonne centurionis fidem anteposuit filiis Israel? Sed et eius servulum curare non dedignatus est. Post gloriosam vero eius ad celos ascensionem primici? gentium, que credidere, ex militibus fuere; et in tantum eorum elemosin? et orationes accept? fuere, ut Symone Petro in domum Cornelii intrante, antequam ei vel [eis], qui cum eo erant, manus imponeret vel baptismi aqua mundaret, sancti Spiritus susceperint carismata. Et cum sint quedam officia, ad que redire post baptismum... sub gentilibus ducibus militasse; que si licuit pro terreno rege, non licebit pro celesti? si licuit pro re publica, non licebit pro iusticia? si licuit contra barbaros, non licebit contra hereticos? Nonne sanctus Hylarius, ut in hystoria legitur Francorum Clodoveum regem contra hereticos Arrianos armavit? Sed et beatus Augustinus, insignis doctor, Bonifacium hortatur, ut Circumcelliones et Donatistas depredetur atque persequatur, eique sic scribit inter cetera: *Bonifacio spectabili viro A. salutem. Gravi de pugna conquereris: dubites nolo, utile tibi tuisque daboque consilium. Arripe manibus arma, oratio aures pulset auctoris, quia, quando pugnatur, Deus apertis oculis prospicit, et partem quam aspicit iustam, illi donat palmam et victoriam. Noli existimare in armis bellicis non posse Deo placere. In his fuit sanctus David, cui Dominus tantum perhibuit testimonium: "De fructu ventris tui ponam super sedem tuam" In his fuit et centurio, de quo dicit Dominus: "Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israel". In his fuit et Cornelius, cuius elemosin? fuere accept? apud*

[Page 619]

Deum. Quid dicam? Hostem pignantem necessitas perimat, non voluntas. Idem de sermone Dei habito in monte, cum de beatitudinibus loqueretur et venisset ad *Beati qui persecutionem paciuntur propter iustitiam*, equaliter dixit beatos eos, qui persecutionem inferunt propter iustitiam, acsi qui persecutionem paciuntur propter iustitiam. Ieronimus vero in tractatu Pentateuci sic meminit dicens: *Si Hebreo preceptum est patri vel matri vel uxori, que dormit in sino suo, non parcere, si se voluerit a veritate avertere, quanto magis tibi, ó christiane, heretico scindenti domini Iesu vestem non esse parcendum tibi cognoscas*? Idem ad Rusticum Nerbonensem: *Non est impietas pro Deo crudelitas*. Prefatus sanctus Ieronimus in tractatu Ieremi? ad Eusebium Cremonensem sic scribit inter cetera: *Homicidas et adulteros et reos mortis scelestos perdere, non est homicidium, sed legum observatio*. Venerabilis vero Ambrosius, gemma sacerdotum, in quadam sua epistola se armis populorum defensatum a Iustin? imperatricis rabie gloriatur. Sanctissimus vero Gregorius, sydus aureum, a Mauricio imperatore arguitur, eo quod in milites Roman? urbis muros tuentes larga ciborum et armorum honorificentia plus, quam ab imperatore soliti erant accipere, inpendebat. Quid vero Veloci magistro militum scribat, audiamus: *Nunc utile visum est, ut aliquanti illuc milites transmittantur, quos gloria tua ammonere et hortari, ut parati sint ad laborem, studeat; et occasione inventa cum gloriosissimis filiis nostris Marcio et Vitalio loquere, et quecumque vobis adiutore Deo pro utilitate rei public? statuerint [facite]; et si adhuc ad Ravennates partes Aiulfum cognoveritis excurrere, vos a dorso eius, sicut fortes viros condecet, laborate*. Item Marcio et Vitalio inter cetera: *Gloriosi filii, estote solliciti, quia, quantum comperi, hostis collectam habet multitudinem et in armis dicitur residere; si hic cursum Deo sibi irato mittere voluerit, vos loca illius quantum Dominus adiuverit, depredate*. Idem in Moralibus: *Crudelem interficere non est crudelitas*. Audistis sanctorum patrum documenta, advertite et pro veritate pignantium exempla. Hermogenem prefectum Paulo Constantinopolitano episcopo zelo Arrian? hereseos persecutionem inferentem legimus cum omni domo sua ab orthodoxis igne crematum; nec hoc vituperatum, sed ab omnibus scimus esse laudatum. Quid vero de Alexandrinis dicam? Nonne propter varias pugnas et diversa certamina, que contra Arrianos exercuere, in toto mundo laudantur? Annon Mediolanenses a catholicis condigna gloria extolluntur, qui orthodoxos episcopos in ecclesiam fugientes de manu Constantii liberavere? Nonne Cirillus episcopus Alexandrinus, cuius laus in Ephesino concilio est, Amonium monachum, qui Orestem prefectum saxo percussit, zelo Dei ductus, quamvis non secundum perfectam scientiam, qui ab officio eiusdem Orestis ob hoc fuerat lapidatus, inter martires collocavit?

Veniamus nunc ad nostra tempora et videamus, quid pugnantibus contra Normannos sub papa Leone omnipotens contulit. Gloria enim et honore coronavit eos et signis et prodigiis sibi complacuisse comprobavit. Quid vero de Herlimbaldo, viro religioso, et de Centio Romano prefecto viro christianissimo dixerim, ad quorum sepulchra multa mirabilia Deus operatur?

Igitur pugnent gloriosissimi Dei milites pro veritate, certent pro iusticia, pugnent vero animo adversus heresim, extollentem se adversus omne, quod dicitur vel quod colitur deus. Emulentur in bonum excellentissimam comitissam Matildam, filiam beati Petri, que virili animo, omnibus mundanis rebus posthabitis, mori parata est potius quam legem Dei infringere et contra heresim, que nunc sevit in ecclesia, prout vires suppetunt, omnibus modis impugnare; in manu cuius credimus quia tradetur Sisara, et sicut labin in torrente Cison disperiet; quia exterminavit vineam Dei et depascitur eam ut singularis ferus, factus ut stercus terr?. Nos autem secundum officii nostri tenorem oremus, ut, incensa igni et suffossa ab increpatione vultus tui, citissime pereat.

EXPLICIT.

[Home](#)